БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл.
МАЙ
28
ПЯТНИЦА
№ 128 (8588).

өртээ 2 көп.

ТАРЫЛГАНЫҢ ШИИТПИРЛИГ ҮЕЗИ

Тараажының ажыл-ижи амыр-дыш чок. Чуртка, бүгү улуска эгээртинмес байлакшылды, өөрүшкүнү берип турары-биле ол хүндүткелдиг. Чылдың ийи кол эргилдезинде оларның ажыл-үүлези чер-черге бир янзы, онзагай болуушкунну болдурар. Ынчалзажок час, күс бүрүзү бот-боттарынга дөмейлешпес болганындан ажыл чогаадыкчы нарын күжениишкинни негээр. Бо чылдың чазы эрткен чылдыынга дөмей эвес. Чылыг үе эрте дүшсе-даа, ындыг хүннер сөөлзүредир доңаттар, хат-кавыскалар-биле удаа-дараа солчуп турган. Ол чорук часкы хову ажылдарынга чамдык бергедээшкиннерни таварыштырган.

Агаар-бойдустуң ындыг таарымча чок үелери турза-даа, республиканың хову шөлдеринге ажыл-иш улам хайныгып, хөй-хөй тараажылар, ажыл-агыйлар бойдустуң ол өскерлиишкиннерин барымдаалап шудургу ажылдап келген. Сөөлгү хүннерге чедир республикада эрте чажар культураларның тарылга планы 82,1 хуу күүсеттингени азы эгир чылдың бо үезиниң деңнелинден бедик боол турары хову ажылдакчыларының ол улуг күжениишкинин херечилеп турар. Ам-даа элээн хөй черлерде тараа культураларының тарылгазы доозулбаан. Ооң-биле кады мал чеми культураларны тарыырының таарымчалыг үези келген. Ынчангаш тарылганың бо шиитпирлиг үезинде соңгаарладып болбас ол ажылдарның комплексизин чогуур өйде күүседип алырда хову шөлдерге тракторларның, өске ажыл-агый машиналарын чөп ажыглап тургаш, тараажы, агрегат, бригада бүрүзүнүң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырары болур. Маңаа кол-ла чүве — шынар болур ужурлуг.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра», «Октябрь 30 чылы», Таңдының — «Революцияның чалбыыжы», Каа-Хемниң — «Тиилелге» колхозтары, «Большевик», «Элегес», «Межегей», «Саян», «Өөк» совхозтар тараа культураларының тарылгазын дүрген болгаш шынарлыг эрттирген.

Оларның хову шөлдеринде баштай чаштынган тараалар чиңгир-ногаан кылдыр черниң өңүн хунаай берген. Ындыг чедиишкин оларга кайын келген деп? Хамыктың мурнунда аңаа механизаторларның күш-ажылын чөп организастааны хамааржыр. Бо ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери, трактор-хову бригадаларының бригадирлери хову ажылдарынга баш бурунгаар шыңгыы белеткенип, механизатор кадрларны бүрүн четчелээш, тракторларның ажылдаар графигин доктааткаш, чаштырылга мурнуу чарында делгем алыр чаштырылга агрегаттары-биле трактор бүрүзүн чепсеглээн. Техниканы ажыктыг ажыглаар, ажылды эң бедик шынарлыг кылыр талазы-биле механизаторлар ортузунга социалистиг чарышты организастаан. Ооң түңнелин беш хонуктап доктаамал үндүрбүшаан, хүнде 1,5—2 норма күүседип келгеннерниң арга-дуржулгазын ажыглаан.

Ынчалзажок шак ындыг үлегерлиг чорук чамдык черлерде чедип алдынмайн турарын айтыр херек. Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз чер ажылының культуразын бедидеринче кичээнгей салбайн, агротехниканың негелделерин бүрүн сагывайн келген. Ылаңгыя бо чылын совхозтуң элээн хөй шөлдерин багай ажылдап кылган. Ооң түңнелинде ажыл-агыйда ам-даа ийи муң гектар шөл тараа тарыырынга белеткеттинмээн. Хову ажылдарының түлүк үезинде безин хүнде бүгү тракторларның 30—40 хуузу апаа туруп, а чамдык хүннерде шөлге чүгле чаңгыс агрегат ажылдап хүнзээр таварылгалар турган. «Бүрен», «Совет Тыва», «Тес-Хем» совхозтарда, Таңдыда — «Коммунизмниң херели» колхозта тарылганы чуду-кара чорутканының фактылары бар. Чаштырбайн каапкан ийикпе, кыдыгларын долгандыр чардырбаан шөлдерни оон көрүп болур.

Амгы үеде республиканың хову шөлдеринде тараа культураларының тарылгазы доостур чыгаан. Ынчалза-даа ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузарының ээлчээ — мал чеми культураларны, ооң иштинде кукурузаны тарыыры республикада ам колдуунда эгелээн. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем районнар бо чугула ажылче өскелерин мурнай кирип, кукурузаны чогуур өл-шыктыг, чемиштиттинген черлерде тарывышаан, планныг онаалдаларының үштүң бирин хирезин күүседип алгылаан.

Республикада бо ажыл эрткен чылдың бо үезинде турганындан дээре-даа болза, ол чугула ажылды күүседиринге кукурузачы звеноларны четче быжыглаваанындан ооң темпизи оожум, шынары куду. Моон мурнунда кукурузачы звенолардыг турган «Улуг-Хая» совхоз ол ажылды таварышкан-на тракториске даандырып турар. Кукурузаны суггартынмаан, чемиштиттинмээн черлерге тарып турарының фактылары база бар.

Кукурузаны тарып өстүреринге механизастаттынган тускай звеноларны быжыглаарынче, оларның ажылын ук культураның өзүп үнериниң бүгү дургузунда удуртурунче кошкак кичээнгей салдынып келген. Хөй-хөй ажыл-агыйлар чазын кукурузачы звеноларны даңзы кырынга организастааш, ооң соонда оларга тодаргай онаалда бербейн, өске ажылдарже чардыктырар азы шуут тарадыптар чүүлдер бар. Ооң уламындан кукурузаның чайгы ажаалдазы өй-шаанда чорутунмастап, дүжүдү кудулап, ниитиниң малынга ол хоолулуг чем кыжын чедишпестеп турар. Чамдык колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглери мал чеми культураларны четпес тарып өстүрүп, куду дүжүт ап турарындан шын түңнел кылбайн, харын ону үндезин чок чылдагааннарга шамнаар чоруктар шын эвес. Малга таарымчалыг чем-суурну тургузары чүгле чаңгыс кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыры-биле кызыгаарлаттынмас. Чаңгыс чылдыг сигеннерни тарып өстүрери, сиген кезер черлерни, одарларны экижидери мал чемнериниң курлавырларын көвүдедириниң бир кол магадылалы болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында кодээ ажыл-агыйны, ылаңгыя мал, чер ажылын моон соңгаар улам ыңай хөгжүдер талазы-биле чугула сорулгаларны айыткан. Колхозтарның, совхозтарның ажыл-агый чорудулгазынга ол кол программа болур ужурлуг. Ынчангаш часкы тарылганың бо шиитпирлиг үезинде шөлге звено, агрегат, бригада бүрүзүнүң ажылынче чугула кичээнгейни салып, мал чемнериниң тарылгазын экижиткен, баш бурунгаар суггартынган, чемиштиттинген черлерде «Барлык», «Сүт-Хөл» совхозтарның чорудуп турары ышкаш ындыг эки дуржулганы чер болганга ажыглаары эргежок чугула.

Сорулга чүл дизе, кодээ ажыл-агый эргелелдериниң, ажыл-агыйларның удуртукчулары, партия, комсомол организациялары тараа культураларын тарыырын доозары-биле черге-лештир мал чеми культураларының тарылгазын чогуур агротехниктиг хуусааларда, бедик шынарлыг эрттирер дээш организас-массалыг ажылды улам күштелдирери болур.

Канаданың премьер-министри Ленинградта барган

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Совет Эвилелинде чорук турар Канаданың премьер-министри Пьер Эллиот Трюдо Мурманскиден Ленинградта чеде берген.

Ооң-биле кады совет болгаш канада албан кижилери келген.

Кызылдың дааранылга комбинадының коллективи тоску беш чылдың баштайгызының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дугайында москвачыларның эгелээшкининиң изи-биле деткип, бедиткен хүлээлгелерни алган. Продукцияны хөйнү бүдүрбүшаан, ооң шынарын экижидеринче кичээнгейин күштелдирген. Ол херекке мурнакчыларның дуржулгазы, үлегери улуг идигни бээр. Комсомолчу Г. Пушкарева — бүдүрүлгениң мурнакчызы. Аныяк даараныкчының ажылы эң эки шынарлыы-биле ылгалып турар.

ЧУРУКТА: Г. Пушкарева.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Эгелекчилерниң үлегери-биле

Бригаданың салыышкыны

Кызылдың № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи Москваның болгаш Ленинградтың ажыл-ишчилериниң тоску беш чыл планының баштайгызы — 1971 чылдың сорулгаларын хуусаа бетинде күүседир деп эгелээшкининиң изи-биле деткээн. Чыл төнчүзүнге чедир 30 муң рубльдиң пландан ажыр орулгазын киирип алырын, бүдүрүлге планын декабрь 25-ке чедир күүседип, 100 муң литр бензинни, 70 комплект автодугуйну, бежен аккумуляторну, база электри энергиязы, хөмүр-даш, артык кезектерни камнап тургаш, 15 муң рубльди камнап алыр, 25 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээткеш, 3500 рубльдиң орулгазын киирип ап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бир хуу бедидер болгаш оон-даа өске хүлээлгелерни алган.

Бо улуг сорулганы күүседиринге РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат Виктор Николаевич Мякишевтиң удурткан коммунистиг күш-ажылдың чолаачылар бригадазы бодунуң үлүүн киириштирер. Адынга төлептиг бригада сески беш чыл планын 1969 чылдың декабрьда күүсеткеш, ам 1972 чылдың октябрьның үлүүнде ажылдап турар. Эрткен дөрт айларда кандидаттың удуртуп турар бригадазының чолаачылары 7980 литр бензинни камнап ап, апрельде чүък сөөртүрүнүң планын 144,5 хуу, тонна-километр талазы-биле онаалгазын 145,9 хуу боттандырган.

Бо дээрге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчы коллективи В. Н. Мякишевтиң бригадазының чаа беш чыл планының күүселдезинге салыышкыны болур.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Д. Ф. УСТИНОВ-БИЛЕ СОҢГУКЧУЛАР УЖУРАШКАН

КОВРОВ. (Владимир область). Май 25-те аңаа РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидады СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, партия ТК-ның секретары эш **Д. Ф. УСТИНОВ**-биле соңгукчуларның ужуражылгазы болган. Бүзүреттирген кижи — инженер С. П. Ерофеев кандидаттың допчу намдарын чугаалааш, соңгулда хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Дараазында сөс алганнар партияның болгаш улустуң бузулбас чаңгыс эвиниң дугайында сеткил ханызындан чугаалааш, ол кыйгырыгны деткээннер.

Д. Ф. Устинов чыылганнарга чүве чугаалааш, улуг бүзүрел дээш өөрүп четтиргенин илередип, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлериниң улуг ужур-дузазын тайылбырлаан. Оратор амгы делегей байдалын тодаргай анализтээн болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви дээш, тайбың дээш Коммунистиг партияның, Совет чазактың демиселин чугаалаан.

Түңнелинде Д. Ф. Устинов улуг идегел дээш база катап өөрүп четтиргенин илереткеш, ону бадыткаары-биле бодунуң бүгү күжүн бээрин илергейлээн.

Май 24—25-те Д. Ф. Устинов машина тудуушкуну, экскаватор заводтарынга болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге барып, ажылчыннар-биле ужуражып чугаалашкан.

И. В. КАПИТОНОВ-БИЛЕ СОҢГУКЧУЛАР УЖУРАШКАН

ПОДОЛЬСК (Москва область). Бо хоорайның соңгулда округунуң девискээринде турар бүгү коллективтерниң төлээлекчилери май 25-те Калинин аттыг заводтуң Культура бажыңынга РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның секретары эш И. В. КАПИТОНОВ-биле ужурашкан.

Ужуражылгага чүве чугаалаан бүзүреттирген кижи — технолог С. А. Михайлов депутатка кандидаттың дугайын тайылбырлааш, июнь 13-те коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидады дээш бадылаарынче кыйгырган.

Ол саналды крановщик Е. П. Москвина, эмчи Л. В. Кузнецова, комсомолдуң Подольск хооркомунуң секретары В. П. Ляскин, партияның Подольск хооркомунуң бирги секретары В. С. Пестов олар шак-биле деткээннер.

И. В. Капитонов чыылганнарга чүве чугаалаан. Амгы соңгулда партияның XXIV съездизиниң соон дарый болурун демдеглээш, аңаа белеткел үезинде ооң шиитпирлерин партияның болгаш чоннуң чаңгыс эптиг сорук кирээшкини-биле уткуп хүлээп алганын онзалап айыткан.

Эш И. В. Капитонов делегей байдалының болгаш СЭКП ТК-ның база Совет чазактың даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларынга доктааган.

Депутатка кандидат түңнелинде улуг идегелди бадыткаар дээш бүгү күжүн салып ажылдаарын соңгукчуларга бүзүреткен.

Эш И. В. Капитонов хоорайның чамдык бүдүрүлгелеринге барып, ажылчыннар, специалистер, партия организацияларының секретарьлары-биле ужурашкан.

М. С. СОЛОМЕНЦЕВ-БИЛЕ СОҢГУКЧУЛАР УЖУРАШКАН

МИАСС (Челябин область). (СЭТА). Уралдың автотудугжуларының Культура ордузунга Россия Федерациязының Дээди Совединге депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның секретары Михаил Сергеевич Соломенцев-биле соңгукчуларның ужуражылгазы база болган. Бүзүреттирген кижи болгаш соңгукчуларның төлээлекчилери депутатка кандидат дээш чаңгыс кижи дег бадылаарынче кыйгырып турганнар.

Дараазында М. С. Соломенцев чыылганнарга чүве чугаалааш, ону республиканың Дээди Совединиң депутадының кандидадынга дешшиткени дээш өөрүп четтиргенин илереткен. Ол, партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң ужур-дузазын демдеглээш, Мурнуу Уралдың ажылчы чоннары ону амыдыралга боттандырарынга боттарының үлүүн киирер дээрзинге идегелин илергейлээн.

Депутатка кандидат бодунуң чугаазынга Советтер ажылының айтырыынга доктааган. Партия Совет күрүнени быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салып турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Советтеринге үндезилеттинген социалистиг демократияны улам калбартыры чугула деп ол демдеглээн. Күрүне, ажыл-агый, социал-культура айтырыгларын шиитпирлээринге Советтерниң ролю бедип, оларның албан-хүлээлгелери калбарып, материал-сан-хөө сууру быжыгып турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажылын экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы бо ажылга улуг салдарын чедирер ужурлуг деп кандидат түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА).

Бистиң республикада ужуражыышкыннар

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 865 соңгулда округундан депутатка кандидат **Байкара Шөжүлбеевна Долчаңмаа**-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны Барыын-Хемчиктиң Кызыл-Мажалыкка болгаш Ак-Довуракка боол эрткен. Дүүн район төвүнүң Культура бажыңынга суурнуң чурттакчылары, совхозтардан болгаш «Большевик» колхозтан төлээлекчилер чыглып келген.

Хуралды СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **В. М. Чернов** ажыткан.

Бүзүреттирген кижи, СЭКП райкомунуң секретары **С. К. Орус-оол** депутатка кандидаттың допчу намдарын чыылганнарга таныштырган болгаш коммунистерниң база партия кежигүнү эвестерниң блогу дээш, чоннуң төлептиг уруу Байкара Шөжүлбеевна Долчаңмаа дээш бадылаашкынын бир үн-биле бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

«Шекпээр» совхозта партком секретары **В. Монгуш**, Кызыл-Мажалык ортумак школазында башкы **Н. Ооржак** болгаш өскелер-даа аңаа чүве чугаалааш, июнь 13-те болур соңгулда хүнүнде районнуң соңгукчулары партияны, Совет чазакты долгандыр боттарының сырый каттыжыышкынын илергейлевишаан, кандидат дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаашкынга киржиринче чонну кыйгырып турган.

Б. Ш. Долчаңмаа аңаа чүве чугаалааш, ооң бодунга көргүскен бедик бүзүрел дээш өөрүп четтиргенин илергейлевишаан, ону коммунистиг тургузуушкуннуң херээ дээш төлептиг ажыл-херек-биле бадыткаарын даңгыраглаан.

(Бистиң корр.).

* * *

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны **Байкара Хемчикович Биче-оол** болгаш Улуг-Хем район Совединиң депутадынга кандидат райкуусом секретары **Наталья Михайловна Мареева** олар-биле чылыг ужуражыышкын хуралы Баян-Кол суурга эрткен.

Бүзүреттирген кижилер партком секретары У. Даспаанчык, школа башкызы А. Шаңваа хуралга сөс алган.

Соңгукчулар Ш. Самбала, Н. Амыртаа, колхоз даргазы М. Шогжал олар болгаш өске-даа эштер чаа беш чылдың бирги чылының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш колхозта сорукттуг ишти демдеглеп, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң төлептиг блогунуң төлээлекчилери дээш бадылаашкынының бир үн-биле бээринге соңгукчуларның чаңгыс эп-сеткилдиин илергейлээн.

Суурда школа, эмнелге, садыг четкилерин улам калбартып, чоннуң культурлуг амыдырал-чуртталгазын улам бедидеринче угланган чагыгларны депутаттарның кандидаттарынга берген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

* * *

Н. В. Подгорныйның Анвар Садат-биле беседазы

КАИР. (СЭТА-ның тускай корр.). Май 26-да СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный КАР-ның Президентизи, Араб социалистиг эвилелдиң Даргазы Анвар Садат-биле беседа кылган. Беседа чорук турда кайызынга-даа сонуургалдыг чамдык айтырыгларны чугаалажып көрген.

* * *

КАИР. (СЭТА-ның тускай корр.). Май 26-да Кубба ордуга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш Каттышкан Араб Республиканың Президентизи, Араб социалистиг эвилелдиң Даргазы Анвар Садаттың аразында чугаалажыышкыннар эгелээн.

Чүректиң ханызындан эш хуузунуң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннарга Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Араб Республиканың аразында найыралды база кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң болгаш быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегейниң шиитпирлээр өйү келген чугула айтырыгларының, хамыктың мурнунда Чоокку Чөөн чүкте байдалдың айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның солчулгазы болган.

Чугаалажыышкыннар үргүлчүлеп турар.

Шаңналдарны тывыскан

СЭКП ТК-ның кежигүнү, партия Тыва обкомунуң бирги секретары **С. К. Тока** Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң Ий салбырының ажылчыннары, албан-хаакчылары, Өдүгенниң, Хам-Сыраның аңчылары, ивижилери, район төвүнүң ажыл-ишчилери-биле ужурашкан.

Эш С. К. Тока СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылының, ооң төөгүлүг ужур-дузазының болгаш хүлээп алган шиитпирлериниң дугайын чыылганнарга делгереңгей-биле чугаалаан. Республиканың болгаш районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда тоску беш чылда кандыг сорулгалар салдынганын айтып, ону күүседир дээш ап чорудар хемчеглерге база амгы үеде чүнү кылып турарынга ол доктааган.

Ужуражыышкыннарга дыка хөй кижи санал бергеш, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин чүүлдүгзүнүп, деткип, ону амыдыралга боттандырары-биле бедиткен хүлээлгелерни алган.

Сески беш чыл планын күүседиринге шылгараан, чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткаңнарга, ол бедик хавыяаларны эш С. К. Тока ужуражыышкын хуралдарынга байырлыг байдалга тывыскан.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизинде

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр. Н. Колесов, Б. Краевский). ЧССР-ниң найысылалында культураның болгаш дыштаныылганың Ю. Фучик аттыг парыгында Съездилер ордузунда Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизи ажылын үргүлчүлевишаан. Ол съезд республиканың коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарының, акы-дуңма партияларның болгаш социалистиг чурттарның улустарының кичээнгейиниң төвүнде турбушаан. Чехословак радио болгаш парлалга ооң ажылын калбаа-биле чырыдып турар. ЧКП-ниң съездизиниң индириинге болган кол-кол илеткелдерни болгаш саналдарны телевидение шуут-ла хурал залындан көргүзүп турар.

Май 26-да эртенги хуралдың даргазы ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү **Й. Ленарт** ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның даргазы **Л. Штроугалга** сөс бээрге, ол ЧКП-ниң 1971—1975 чылдарда экономиктиг политиказының кол-кол угланыышкыннарының дугайында илеткел кылган.

Хурал даргазы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш **Л. И. Брежневке** сөс берген.

Чехословак коммунистерниң съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары СЭКП-ниң төлээлериниң баштыңын изиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Шупту туруп келгеннер. «СЭКП делгерезин!», «Совет Эвилели делгерезин!», «Ура!» дээн үннер чаңгыланып турган.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Эргим чехословак өңнүктер!

Эштер!

Акы-дуңма партияның съезд бүрүзү — коммунистерге улуг болгаш хөй чүүлдерге өөредиглиг болуушкун. Ынчалза-даа Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизи силерниң партияңарның болгаш чуртуңарның-даа амыдыралынга, бистиң бүгү социалистиг дем каттыштырылгавыстың, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң-даа амыдыралынга онза ужур-дузалыг черни ээлээри маргылдаа чок.

Бо съезд болза социалистиг Чехословакияның төөгүзүнде дыка шыңгыы болгаш харысалгалыг үе-чаданы түңнеп доозуп турар. Ынчангаш ону ЧССР-де социализмниң дайзыннарын тиилээнииниң съездизи, социализм тиилелгезиниң съездизи деп адап болур эргелиг-дир. Силерниң партияңар миллион-миллион ажылчы чоннарны бодун долгандыр сырый каттыштырбышаан, марксизм-ленинизмниң дайынчы тугун, социалистиг интернационализмниң тугун бедии-биле туттушаан, бодунуң он дөрткү съездизинге ужуражып турар.

Силерниң съездиңер бистиң шуптувуска эргим юбилей-биле капсыржып турар-дыр. Чехияның болгаш Словакияның ажылчын аңгызының база бүгү ажылчы чоннарының шылгаттынган дайынчы марксчи-ленинчи авангарды — Чехословакияның Компартиязы бежен хар харлаан. Ол чылдар Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш аас-кежии дээш, социализм дээш бодунуң улузунуң эң дээре оолдары болгаш кыстары — коммунистерниң шылгараңгай маадырлыг демисели-биле демдеглеттинип эрткен. Ынчангаш силерниң партияңарның, силерниң чуртуңарның бүгү патриоттарының чоргаарланып болуру алдарлыг дайынчы орук эртинген.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң мурнундан, миллион-миллион совет коммунистерниң мурнундан эргим эштер делегаттар, силерге болгаш силерни дамчыштыр Чехословакияның бүгү коммунистеринге ол кайгамчыктыг юбилей таварыштыр чүректиң эң-не ханызындан байыр чедирип тур бис. Силерниң социалистиг күрүнеңерниң бүгү талазы-биле чечектелиишкини дээш, ооң улустарының амыдырал-чуртталгазын улам экижидери дээш, бүгү коммунистерниң ниити херээ — тайбыңның, хосталганың болгаш социализмниң улуг херээ дээш демиселге чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болуруңарны чүректиң ханызындан күзеп тур бис!

Бистер, СЭКП-ниң төлээлекчилери, ЧКП-ниң Төп Комитединге чалааны дээш өөрүп четтирбишаан, силерниң съездиңерниң ажылынга киржиринге өөрүп турар бис. Совет коммунистер боттарының чехословак акы-дуңмаларын болгаш соратниктерин ханызы-биле хүндүлеп көрүп турар. Бот-боттарының партийжи съездилеринге партия төлээлериниң олуржуру — бистиң партияларывысты болгаш бистиң улустарывысты каттыштырып турар бузулбас найыралдың база бир илерези болур.

Чехословак болгаш совет коммунистерниң дайынчы акы-дуңмалыышкы төөгүзүнүң хөй-хөй арыннары Владимир Ильич Ленинниң ады-биле холбашкан. Ленин Улуг Октябрьның мурнунда-ла Чехияның болгаш Словакияның мурнакчы ажылдакчылары-биле идепкейлиг харылзаалар тудуп турган. Ол Чехословакияның Коммунистиг партиязының тургустунгазынга изиг байырын чедирип турган. Лениниң эш-хуу ёзузунуң сүмелери, Богумир Шмерали, Антонин Запотоцкий, Карел Крейбих-биле, өске-даа чехословак коммунистер-биле ооң ужуражылгалары чехословак ажылчын аңгының дайынчы авангарды — ЧКП-ниң хевирлеттиниин тургустунарынга төөгүлүг рольду ойнаан.

Бистиң чурттуң коммунистери, совет кижилер силерниң партияңарның баштайгы тургузукчуларының тураскаалын утпас. Ынчангаш совет болгаш чехословак улустарның аразынга найыралды хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга дыка хөй чүүлдерни кылган, чехословак болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы эш Клемент Готвальдының ады силерге ышкаш, бистерге база-ла үнелиг.

Силерниң партияңарның төөгүзү дээрге хамыктың мурнунда чурттуң ёзулуг хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш күш-ажылчы улустуң демиселин баштаан коммунистерниң маадырлыг чоруунуң төөгүзү боол турар. Мюнхенниң харааданчыг үезинде чогум-на коммунистер партиязы ол бужар-чүдек саттыныкчы чорукту чүгле киленнээшкин-биле буруушаакан эвес, харын-даа Чехословакияның хамаарышпас чоруун камгалаарының кара-чаңгыс оруун айтып — фашистиг эжелекчилерге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны кылып, Совет Эвилелиниң сүмелээн дузаламчызын хүлээп алыры дээш турушкан болгай.

Чехословак патриоттарның фашизмни тиилээринге салыышкынын совет улус бедии-биле үнелеп көрүп турар. Бистер коргуш чок чажыт ажылдакчыларның маадырлыг чоруун, генерал Людвик Свободаның командылалы-биле чехословак корпустуң эрткен дайынчы оруун, словак национал тура халыышкынының киржикчилериниң, ооң удуртукчулары — Карел Шмидкениң, Густав Гусактың, Ян Шверманың болгаш өске-даа эштерниң эрес-шудургузун утпаан бис, Совет Армияның кезектериниң кончуг дүрген кээп дузалааны, тура халаан Праганың эрес-дидим чоруун-даа утпаан бис. Чехтерниң болгаш словактарның немец эжелекчилерге удур демиселиниң ёзулуг угаан-медерели болгаш организакчызы Чехословакияның Коммунистиг партиязы деп чүвени бистер эки билир бис.

1948 чылдың революстуг февралы дээрге, чехословак ажылчын аңгының төөгүлүг маадырлыг чоруу болган. Че-

(Уламчызы 3-кү арында).

Партийжи амыдырал

ХАРЫСАЛГА-ДАА, РОЛЬ-ДАА БЕДЭЭН

Партияның политиказын боттандырып чорударынга партия эге организацияларының чугула черни ээлеп турарын, бүдүрүлге болгаш албан черлериниң ажылынга оларның салдарын улам ынай күштелдирериниң эргежок чугулазын СЭКП-ниң XXIV съездизинге айыткан. Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозта партия организациязы организакчы болгаш политмассалыг ажылды күштелдирбишаан, даандырган ажыл-херек дээш коммунистерниң харысалгазын бедиткен.

Колхозтуң парторганизациязы ажыл-ишчилериниң күжениишкиннерин тоску беш чылдың баштайгызының планныг сорулгаларын күүседиринче угландырып турар. Бо чылдың бирги кварталында мал бажы өстүрериниң планын доддур күүсеткен. Күрүнеге эът садар планын 103 хуу, сүттүүн 130 хуу күүсеткен. Ылаңгыя анык коммунист Күден Банзы бригадирлээн № 2 хойжу бригада төрүүр 100 хой бүрүзүнден-не 102 хураганны менди ап, мал бажы өстүрериниң планын сөөлгү ийи чылдың дургузунда күүседип келген.

Мал ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алган мурнакчыларның саны өзүп турар. Малдың баш санын өстүреринге улуг ачы-хавыязы дээш коммунист Кыргыс Хандыевич Чигжитти чазактың дээди шаңналы — Ленин орден-биле шаңнаан. Ол ышкаш Сергей Мижит, Бар-Хөө Сагды, Максим Бадарчы олар болгаш оон-даа өскелер боттарының ажыл-херээнге экии түңнелдерни чедип алган.

Ажыл-агыйда малчыннарның харысалгазын бедидер талазы-биле бригадаларда, фермада партия бөлүктери боттуг ажылды чорудуп, оларда бүгү ажыл-херектиң башкарыкчызы болу берген. Хуралдарга даандырган ажыл-херек дээш харысалганың, политиктиг агитацияның, малчыннарның амыдырал хандырылгазының дугайында айтырыгларны чугаалажып келген. Сөөлгү үеде кадарчыларның, бригадирлерниң, мал эмчилериниң, зоотехниктерниң ажыл-херек дээш харысалгазын дыка бедиткен.

Коммунистерниң ажыл-херекке харысалгазын, оларның ролюн бедидеринге партия хуралдары улуг рольду ойнаан. «Ярославль хоорайның парторганизациязында партия хуралдарын эрттирип турар практиказының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалының соонда колхозта парторганизацияның хуралдары Устав ёзугаар бедик, идейлиг деңнелге эртип турар апарган. Эге организацияның колхозтуң ажыл, амыдыралынга чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге холбашкан эң чугула айтырыгларны аңаа чугаалажып, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Чижээ, «Мал ажылынга коммунистерниң ролю», «Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге комсомол комитединиң удуртулгазы», «Херээженнер чөвүлелиниң», «Билиг» ниитилелиниң организациязының ажылы», «Коммунистерниң, комсомолчуларның марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң дугайында» болгаш өске-даа айтырыгларны партия хуралдарынга чугаалашкаш, оларның шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазын ажыл-херек кырынга организастаан.

Мында коммунистерге партийжи даалгаларны оларның билиг-мергежилиниң, ажылының аайы-биле, ону шыдаар, шыдавазын барымдаалап берип турар. Эге организацияда хамааржып турар 48 коммунист шуптузу доктаамал болгаш түр даалгалыг. Оларны канчаар күүсеткенин коммунистер боттары партбюрога илеткеп турар.

Чамдык таварылгада кежигүннерге берген түр даалгаларны дүрген күүседири база улуг ужур-дузалыг. Чижээ, часкы тарылгага белеткелди хынаар рейдини тургускаш, ону удуртурун коммунист Саң-Хөө Бадырга дааскан. Бо ажылда бүгү байдалды тодараткаш, рейдиниң кылган түңнелдерин, чогуур саналдарны партбюрога, колхоз баштаар черинге киирип келген. Ынчангаш маңаа илереттинген четпестер чогуур үезинде чайлаттынган. Ол ышкаш хана солунга бижиттинген шүгүмчүлелдиг саналдарны хынап, хемчеглер алыр талазы-биле хоочун коммунистерге даалгаларны берип турар. Ол чорук хана парлалгазының дээштиин бедидеринге улуг ужур-дузалыг болган.

Бисте чон ортузунга лекция пропагандазын калбартып, партийжи даалганы идепкейлиг күүседип турар аныяк коммунистерниң саны өскен. Ындыгларга Саң-Хөө Назылмаа, Василий Кунгаа, Ооржак Херлиг-оол, Валерий Салчак болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Партийжи даалганы ылаптыг күүседири — коммунистерни кижизидеринге, оларның авангардчы ролюн, инициативазын бедидеринге эргежок чугула болгай. Ынчангаш партия организациязы бо угланыышкын-биле ажылды моон соңгаар-даа күштелдирер ужурлуг.

Ажыл-херектиң чедиишкини, планныг сорулгаларның күүселдези коммунистерниң болгаш бүгү ажыл-ишчилерниң билиг, медерелинден улуу-биле хамааржыр болгай. Ынчангаш колхозта парторганизация марксисчи-ленинчи өөредилгеже улуг кичээнгейни салган. Коммунистерниң болгаш кежигүн эвес активтиң хөй кезээ политчырыдыышкынның янзы-бүрү звеноларында хаара туттунган. Бо чылын марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школазын 15 дыңнакчы доозар. Ортумак звенода 11 дыңнакчы бар. Ол ышкаш аныяк коммунистерниң школазында болгаш өөредилгениң өске-даа хевирлеринде хөй-хөй колхозчулар өөренип, боттарының билиин бедидип турар.

Чижээ, 11 аныяк коммунист хаара туттунган школаны СЭКП Эрзин райкому Нарын суурда организастаан, аңаа өөредилгени ай санында эрттирип, ооң дыңнакчылары партияның Уставының база Программазының, партия тургузуунуң болгаш өске-даа чугула айтырыгларның дугайында лекцияларны дыңнап турар.

Парторганизацияның коммунистиг кижизидилге талазы-биле чорудуп турар ажылдары колхозчу ажыл-ишчилерниң күш-ажылчы идепкейин бедидеринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга дээштиг салдарны чедирген. Ынчангаш сөөлгү үеде күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр, ниитиниң өнчү-хөреңгизин төтчеглеп, самчыгдаар чоруктарның бо колхозта дыка эвээжээни аңаа чижек болур.

Партияның кол звенолары — эге организацияларның ажылын улам сайзырангайжыдар, дайынчы арга-шинээзин бедидер дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирин күүседир талазы-биле кылыр чүүлдер аажок хөй дээрзин колхозтуң коммунистери ханызы-биле медереп билип турар. Олар ажыл-херекке харысалгазын, авангардчы ролюн бедидип турган, тоску беш чылда партияның салган сорулгазын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип шыдаарлар.

Н. ДАКАА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

—◆—

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу коммунист Сергей Мижит 1953 чылдан бээр төрээн колхозунуң хоюн малдап келген. С. Мижит бо аразында төрүүр 100 хойга онаапттыр 90-дан өрү, а чамдык чылдарда 100 ажыг хураганны өстүрүп келген.

Эрткен чылын малчын төрүүр 100 хой бүрүзүнге онааштыр чаш төлдү четче камгалап, бир хойга онааштыр 3 кг дүктү кыргып ап, хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Чаа бешки чылдың бирги чылында 100 хойга-ла онааштыр хураганны четче ап, хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып, бодунуң күжү-биле 20 тонна сигенни белеткеп, 10 тонна өдекти бөлүп алыр хүлээлгени алган.

Малчынның коданында 379 хою шупту оолдапкан, оон 407 хураган менди өзүп турар.

Коммунист хойжу бо хүннерде кыштааның септелгезин дооскан, ам хой кыргылдазынга белеткенип эгелээн. Сергей Мижиттиң мал ажылынга үр үеде үре-түңнелдиг ажылдаанын төрээн чурт бедик-биле үнелеп, эрткен чылын юбилей медалы-биле шаңнаан. Хойжунуң өөнүң ээзи Норзана Хүлеровна Сегбе бо чылдың март 8-тиң байырлал бүдүүзүнде Маадыр-ие деп бедик атты тывысканының документизин хүлээп алган.

ЧУРУКТА: хойжулар С. Мижит, Н. Сегбе олар хостуг шагында солун номчуп орары.

Сөзү болгаш фотозу **Ч. СҮЛЬДҮМНҮҮ.**

—◆—

АЖЫЛ-ИШЧИ ҮЛЕГЕР-ЧИЖЕК

Ёзулуг-ла кижизиг мөзү-шынарлыг кижилерни чон эскерип билир, бодунга боду бүзүрээри ышкаш, оларга бүзүрээрин илередип, хүндүлеп көөр болгаш сеткилиниң ханызындан ынакшылын илередир. Тюлюш Сагаан-ооловна Кара-кыс ындыгларның бирээзи.

Кара-кыстың кады кожа чурттап, ажылдап турары чаңгыс чер-чурттуглары, таныыр-билир кижилери ону эрес-шоваа, быжыг тура-соруктуг, эчис сорулгазынга шынчы, ханы бүзүрелдиг болгаш чүткүлдүг кижи деп үнелиг сөстерни чугаалап турар. Ооң дыңнангыр, сагыш човангыр, биче сеткилдиин чон бо-ла илереткен болгулаар. Бичиизинде улус ону чаптаар чораан, ам бүзүрелдиг болгаш төлептиг кижи кылдыр ону хүндүлеп көөр апарган. Шынап-ла Кара-кыстың ындыг бедик моральдыг аажы-чаңы, экп мөзү-шынары ооң шудургу ажыл-ишчи кежээзинден, буянныг ажыл үлегерээниң үре-түңнелинден илереп турар.

Бир эвес ооң намдары-биле чүгүртү таныжар болза, ындыг-ла онза чүве чок ышкаш сагындырар. 1938 чылда көшкүн араттың өг-бүлезинге төрүттүнген, ортумак школаның тоску клазын дооскаш, 1953 чылдан саанчылап эгелээн, а 1961 чылдан бээр «Торгалыг» совхозтуң хоюн малдап чоруур. Өг-бүледе чеди уругларның иези, ооң школага болгаш күш-ажылга амыдыралының чылдары хөйнү чугаалап турар.

Кара-кыстың күш-ажылының үре-түңнелин чурагайлар мынчаар көргүзүп турар: сески беш чылда төрүүр чүс хойга онааштыр 102 хураганны өстүрүп, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2850 грамм дүктү кыргып алган. Беш чыл дургузунда бүдүргени хой эъдинден болгаш дүктен 80774 рубльдиң орулгазын киирген. Бо чылдың дөрт айларында коданында төрээн 341 хоюндан 348 хураганны бүрүн камгалап алган. Бо саннар малчынның кызымак күш-ажылын, ооң мал ажылынга мергежилдиин херечилеп турар.

Школаның үстүкү класстарынга өөренип турган чылдарында-ла (ынчаарда «Совет Тываның беш чылы» колхозтуң саанчызы) авазынга дузалажып, ооң үлегер-чижээ-биле инек саарының аргазын өөренип ап турган. Ооң иези Тюлюш Севен Думанчаповна ажыл-ишке онза кызымак, колхозтуң тергиин саанчыларының бирээзи турган. Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң Москвада делгелгезин барып көөр эргени чаалап алган, колхозтуң баштайгы мурнакчыларының бирээзи ол.

Т. С. Кара-кыс 1953 чылда (15 харлыг тургаш) авазының саап турганы 25 инекти хүлээп алгаш, колхозка саанчы болуп эгелээн. Ынчан инектерни хүнде үш катап хайдактап саарының аргазын шиңгээдип эгелээниниң үези ол. Бо чаа аргага чүгле инектер эвес, харын саанчылар боттары безин чаңчыгары берге турган. Эдирип саарынга чаңчыккан улуг инектерни бызаа чокка саарга сүдүн эдип бербес, орта сагдырбас. Оларга дус чылгадып, чем каап берип, чаажыктырып тургаш, эрай боорда саар турган. Кажан колхоз жмых садып экелгенде, ону эзилдир хайындыргаш каап бээрге, дошкун, сагдырбас инектер ону харамдыгып чиир, сүдүн эдип бээр. Ооң соонда, саар инектерни кукуруза-биле чемгерип эгелээнде, хайдактап саары шуудаан. Саанчының нарын берге чымыштыг ажылын Кара-кыс ынчаар шиңгээдип алган.

Назыны аныяк болза-даа Кара-кыс колхозтуң мергежилдиг саанчызы апарган, Ховалыг Кара-оол-биле тускай өг-бүле тудуп чурттай берген.

1961 чылда колхоз баштаар чери бо аныяк өг-бүлеге хой малдаарын сүмелээн. Баштайгы чылында хүлээп алган аныяк ирттери артында-ла аарыг, арган болган. Малчыннар аңаа муңгараваан, экирти эмнеткеш, сериин тайгаларга семиртип, изиг оъттуг Ирбитейниң Кош-Сайырга кыштагладып тургаш, ол ирттерин дөрт харлыында күрүнеге садарга бирээзи-ле чеден килограмм чедип турган. Бир ирттен-не дөрт килограмм чедир дүктү алган. Сөөлгү алды чылда төрүүр хой малдап турарын үстүнде көрдүвүс.

— Кым-на азыраан малынга бодунуң төлү дег ынак болдур, ооң малы өзүгеп—деп, улустуң чугаалажыры ышкаш. Кара-кыс, ооң өөнүң ээзи Кара-оол олар малга дыка ынак улус. Чылдың кайы-даа үезинде олар олут-чыдын чок, үргүлчү хоюнуң аразында турар. Кодан девискээри арыг-силиг, кажаа, хоразының ишти шевергин.

Тюлюш Сагаан-ооловна Кара-кыс бодунуң күш-ажылчы, хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазын деңге кылып турар. Ол хөй-нииги даалгаларны школачы чылдарында-ла идепкейлиг күүседип чаңчыга берген. Школага класс даргазы, пионер отрядының даргазы турган. Комсомолга алдыгы класска тургаш кирген. Баштай колхозка, ооң соонда совхозта херээженнер чөвүлелиниң активчизи, Кадый-Бажы хойжу бригадада херээжэннер бөлүүнүң удуртукчузу.

Т. С. Кара-кысты ооң чаңгыс чер-чурттуглары ажылчы чоннар депутаттарының Өвүр район Совединиң депутадынга ийи удаа соңгааннар. Соңгукчуларның аңаа көргүскен бедик идегелин ол ак сеткилдиг күүседип келген.

«Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур салбырының ажыл-ишчилери Тюлюш Сагаан-ооловна Кара-кысты Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда чорудар талазы-биле Дус-Дагның № 75 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга дэпшиткен. Тюлюш Сагаан-ооловна соңгукчуларның бо идегелин ажыл-херектери-биле бадыткап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының идепкейлиг организакчызы болуп шыдаар төлептиг кандидат.

В. ОЧУР-ООЛ.

СОҢГУЛДАГА БЕЛЕТКЕЛ

Соңгулда белеткели «Тоора-Хем» совхозта хайнышкынныг чоруп турар. Совхозтуң төп Совет Тыва салбырының бүгү девискээрин 47 микрорайонга үскеш, ында 59 агитаторну быжыглаан. Ооң иштинде Адыр-Кежиг суурда 35, малчыннарда, фермаларда 12 микрорайон тургустунгулаан.

Агитаторларга таварышканна кижилерни эвес, хөй-нииги ажылынга идепкейлиг, бодунуң онаашкан албан-ажылынга мурнакчы кижилерни партком шилип тургускан болгаш оларның 16-зы коммунист 13 комсомолчу болуп турар.

Адыр-Кежиг суурнуң схема чуруун кончуг тода тургускаш, ында бажың бүрүзүн көргүспүшаан, 4—5 бажың санында-ла бир агитаторну быжыглаан.

Совхозтуң бо төп салбырында район Совединге соңгулда чорудар 13 округ бар, ол округтарның соңгулда комиссияларында 65 кижи соңгуткан ажылдап турар болгаш Азас кедээ Советке соңгулдалар талазы-биле 25 округту тургускан, оларның комиссияларында 75 кижи ажылдап турар.

Агитаторларның семинар хуралын чыып, аңаа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлери-биле тодаргай таныштыкан болгаш агитаторларның актив-биле каттышкан хуралынга соңгулдаларга белеткелдер дугайын чугаалашкан.

Культура бажыңының бир өрээлинде агитпунктуну дерип тургускан. Агитаторларны тус-тус микрорайоннарга хуваагаан дансыны улгаттыр бижээш, ында аскан, дежурныйлар дансызын база тургускан.

Агитаторлар ам РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 864 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга дэпшиттирген № 1 АТБ-ниң чолаачызы Виктор Николаевич Мякишевтиң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Тоора-Хемниң № 101 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга дэпшиттирген «Тоора-Хем» совхозтуң директору Василий Санмаевич Тамдын-оолдуң болгаш район, кедээ Советтерге депутаттарга кандидаттарның намдарларын чонга таныштырып турар.

Совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери соңгулдаларга чедиишкинниг ужуражыры-биле тоску беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалгаларынга боттарының улуг-хуузун шыдаар шаа-биле киирип, бо хүннерде малдың чаш төлүн эрткен чылдың бо үезинге бодаарга, 50 бызааны, 271 хураганны, 163 иви анайын, 97 кулунну хөйнү алган.

Шөлдеринде часкы тарылга изиг түлүк чорup турар.

М. ЭРГЕП.
совхоз төвүнде агитпункт эргелекчизи.

Хойжу Адаш

Иргит Адаш—«Малчын колхозтуң чүгле хоочун кежигүнү эвес, харын база тургузукчуларының бирээзи кижи. Ол мал ажылынга он дөрт чыл иштинде бараан боол келген. Ук үениң иштинде кадарчы кижиниң чымыжынга чаңчыгып, чайның каан-халыын изиинге, кыштың чыккылама соогунга дадыгып, хоочун малчыннарның байлак арга-дуржулгазын кызымаккай шиңгээдип ап, колхозтуң дээре хойжуларының бирээзинге санадып келген.

Эрткен чылын Иргиттиң көргүзүглери багай эвес болган: 100 хойдан-на 90 хураганны менди камгалап, бир хойдан 2500 грамм дүктү кыргып алган. Ам алдынган мал төлү шупту онча-менди доругуп турар. Бо чылын ооң хүлээлгези улуг. Ол амгы үеде хоюнуң семиртилгезин болгаш дүк кыргылдазын чорударынга ыяк белеткенип, улам соруктуг ажылдап турар.

Ч. СЮРЮН,
Мөңгүн-Тайга район.

Совет-моол найырал

Өңнүктер ужуражып тур

Репортаж

Тес-Хем районнуң болгаш акы-дуңма Моол Арат республиканың Тес сумузунуң аныяктарының, школачыларының найыралдыг харылзаалары чыл келген тудум-на быжыгып турар. Чаңчыл апарган ужуражыышкыннарның бирээзи— В. И Ленин аттыг пионер организациязының төрүттүнген хүнүнде бот-боттарынче аалдажыры болур. Бо удаада Тес-Хемниң школачылары, пионерлери моол өңнүктеринге чораан. Оларбиле кады чораан болганымда көрген, билгенимни сонуургадыр бодадым.

Ужуражыышкын болур черни бодамчалыг шилээнин кижи эскерип каар: кызыгаардан ырак эвес, хем кыдыында, оду ногаарарып келген ширик хөрзүннүг аянны дескиндир мыштар куржаап болгаш ыжык, чылыг. Уткуп келген машинаның соондан халдып чеде бээривиске, мындыг чурумал көстүп келди. «Кирип моорлаңар!», «Совет-моол найырал делгерезин!» дээн бижиктерлиг кызыл лозуннар. Ногаан алаактың ортузунда чыскаалыпкан кызыл чайт галстуктарлыг пионерлерни көөрге чечектер-ле! Шала озалааш хем эриин черде олагныя ыжы дээрже көгерип бургураан. ону дескиндир элээн-не хөй кижилер. Оларның төлгези — эъттар, машиналар, мотоциклдер (оларның хөй кезии «Иж-Планеталар» чорду) —база-ла бо солун чурумалга бир онза аянны киирип туру.

Горн, барабаннар ыңгылыг дагжап, кызыл туктар хөлбеңейнип, өткүт үннер чаңгыланып үнду. Уткулганың байырлыг ёзулалы— каттышкан пионер чыыжының эгелээни ол. Моол пионерлерге, чыылган өңнүктерге байыр чедиргениниң чылыг сөстерин делегацияның удуртукчузу, партия райкомунуң ажылдакчызы Ш. Кочага, Чыргаланды сес чыл школазының өөреникчизи Оля Баткар олар чугаалаарга адыш часкаашкынныры диңмиреп турду.

Улустар аразында харылзааларның бир эптиг дылы— орус дыл ол хүн өңнүктерни улам чоокшулаштырган. Сургуулдар шупту-ла холужа берген, чугаалашкан, имнешкен, каттырышкан, открыткалар, значоктар солушкан— хайымна чүве. Баян уну дыңналган черде бир чоон теректи долгандыр таныпылаан, ырлашкан турлар. Хелемечилерге шыпап-ла берге хүн болган —кижи бүрүзү чаа эштери-биле сеткил хандыр хөөрежиксээн. Өөредилге эргелекчизи Чуучаа Сундуй, башкы Дунхэр Мижиг, парторг Пурэб Сундэв ол харысалгалыг ажылды эки-ле күүседип турдулар.

Ужуражыышкынны сонуургап көөр дээш челип келген чоок-кавы моол малчыннарының бирээзи, мырынай аныяк эр тывалап чугаалай берди— база бир хелемечи!

— Мээн адымны Цэвэн Жамьян дээр. Революсчу кижи мен — деп, бистиң айтырыгларывыска харыылап, мотоциклиниң чанынга тура, ол чугаалады.— Мында, чоокта бир дугаар мал бригадазында хой кадарып тур мен. Бо чылгы түңнелим бе? Чүс хойдан 102 хураган алган мындыг мен.

—Тыва дылды канчап өөренип алганынар ол?

— Ада-ием тывалап билир улус чораан чүве. Олардан өөренип бергеним ол-дур ийин.

Жамьянның чугаалаары безин өске аян чок боорга, чамдык уруглар «сен-даа тыва кижи болдуң бе, акый» дииштилер. Ол чүгле каттырып кагды.

Элээн каш эштерниң чугаазындан, «Найырал» деп аттыг тускай үндүрген хана-солундан, диаграммалардан сумунуң, ооң школазының дугайында эвээш эвес солун чүүлдерни билип алдывыс.

— Бистиң сумувус, бүгү моол улус-биле бир домей июнь айның эгезинде ажыттынар МАРН-ның XVI Улуг Хуралынга төлептиг белекти сөннээл деп лозуннуг ажылдап турар — деп, «Тэс» кедээ ажыл-агый каттыжыышкынында нам организациязының секретары, ол съездиниң делегадынга соңгуткан П. Сундэв чугаалап турду.

— Бирги кварталдың түңнелдери-биле бистиң сумувус аймакта бирги черни ап, шилчиир туктарны чаалап алган. Сөөлгү беш-алды чылдарда бис аймактың он ажыг сумуларының иштинден бирги черни кымга-даа алыспайн келген бис.

Бо сумуда 6,4 муң кижи чурттап турар. Мал бажы ниитизи-биле 113 муң ажыг. Оларны холушкак малдыг дөрт бригадалар малдап турар болду. Инектер саны 16 муң чыгам, хой — 75 муң. Бис бо саннарны тускай диаграмма-таблицадан көрдүвүс. Бо чылын 40 муң хире чаш төл мал санынга немешкен, ынчангаш 150 ажыг баш малдыг сумудур.

1938 чылда Тэс сумузунга 25 өөреникчи өөренип эгелээн. Ооң директор-башкызының адын Логийн Сурэн дээр. Ам Тэс сес чыл школазы 845 өөреникчилиг, оларны 32 башкы өөредип турар. Бирги чартык чылда школада багай демдектиг өөреникчи чок болган. 114 тергиин, 340 эки өөредилгелиг сургуулдар бар, оларның 67 хуузу пионерлер. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнда бо школа, ооң пионер дружиназы ревсомол Төп Комитединиң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан. Сески классты бо чылын чүс өөреникчи доозар.

Төп улуг школадан аңгыда ийи бригада төптеринде беш чүс ажыг өөреникчилиг эге школалар бар деп биске башкылар дыңнаттылар.

...Гунчиң Лосол—шилгедек чиңге, узун сыннык, дөңгүрертип каапкан баштыг оол. Сатин шароварлыг, ак майкалыг, кызыл кедаларлыг. Хүлер хүрең арыннык, дорт думчуктуг, эрес карактарлыг. 100 метрге чарышка тиилээн оолдуң даштыкы хевири ындыг. Элээн үр үеде бистиң школачыларывыска маңнаар оруктуң ээлээри аштырбайн келди: Юнэрэн Оюун, Мятав Ядамсурэн, Шагж Янжмаа, Суурб Дамжин деп, чарышка тиилээн оолдар, уругларның аттарын блокнодумга хелемечиниң дузазы-биле бижип ап тур мен. 400 метрге чарыш. Ам-на харын бир дугаарында бистиң спортчувус — Света Адыяа келди. 800 метрге чарышка Вася Адышаа, Андрей Ооржак мурнадылар. Узунун халыырынга база бистиң спортчуларывыс тергиидээн. Уругларның бедиин халыыры 1 метр 15 сантиметрге келгеш доозулду. Дараазында хемчегни ажып шыдавайн баргаш Батчулун Думбэ биле Уля Сарыг-оол хайым болдулар. А Слава Ким бодунуң чыда калбаан удурланыкчызы Римэд Лхагваны 1 метр 35-ти халааш, ажып алган.

Хүреш эгелээрин улус четтикпейн манап турганын чугаалаан-даа херээ бар деп бе. Кайы-даа таладан 8-8 мөге хүрежип эгеледи. Удурланыкчызын кончуг чараш чаң башталш, октап алган Гриша Балдыржаа, ийиги онагда ол хүнүнүң чемпиону болган Бисан Нивгунтевке алзыпты. Дөрттүң аразынга чүгле Андрей Ооржак кирип шыдаан. Ынчалза-даа ол база ужүүрге четпээн. Чүү дээр, моол оолдарның хүрежири шалыпкын, дидим, чараш-ла-дыр! Бодавыже, бистиң школаларывыс национал хүрешти сайзырадыр дээш хемчеглерни алыр болза, оолдар кайын дорайтаар деп.

Тэс сумузунуң мөгелери Моолда сурагжаан чүве-дир. Аймакка олар бо-ла шүглүр. Цэрэнгомбо Лхама аймак чергелиг чаан деп аттыг. А малчын Миеэ Цэрэндорж Улан-Баторга хүрешкеш күрүне чергелиг чаан деп атты чаалап алган. Бо суму чурттуг Тумэр Артаг — МАР-ның спорт мастери. Мехикога Олимпий оюннарынга киржип чораш, ол сула хүрешке бодунуң деңзизинге үшкү черни ап, хүлер медаль-биле шаңнатканын чаңгыс чер-чурттуглары чоргаарланып чугаалап турдулар.

Ужуражылга солун программалыг каттышкан концерт-биле доозулган. Төрээн чуртун, партиязын алгаан ырлар орус, моол, тыва дылдарга кежээки сериинде чаңгыланып турду. Бо ужуражылгадан хөй эки, чаа, солун чүүлдерни найыралдыг школачы өңнүктер билип алганы чугаажок.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Улусчу контроль

КАМНАЛГА ЧОК ЧОРУК, ЭРЕҢГЕЙ УДУРТУЛГА

Кызылдың чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери, албан черлери чырыдылгага ажылдап турар черлерге электри күжүн ажыглап турарының байдалын найысылалдың улусчу контроль комитединиң, күрүнениң энергия хайгаарал инспекциязының, Кызылдың энергия хандырылга чериниң ажылдакчылары хынаан.

«Сельхозтехника» каттыжыышкынының хоорайда автобүдүрүлгезиниң, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниң, хлеб, тууйбу заводтарының, сүт комбинадының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның бүдүрүлге курлавырларын ажыглаарын экижидер, камналга чурумун күштелдирер дугайында Чагаазын, партияның болгаш чазактың өске-даа доктаал, шиитпирлериниң негелделерин күүседир талазы-биле боттуг хемчеглерни амдыгаа чедир албайн, электри күжүн ажыглаарының талазы-биле норма-чижектерни ол бүдүрүлгелерге ажылдап кылбааның ук хыналда тодараткан.

Хөй цехтерге электри чырыын чырык хүндүс хөй үе шак иштинде хей кыпсып, дунзаалаар агрегаттарны, станоктарны куруг ажылдадып, күш трансформаторларының болгаш электри шимчедикчилерниң күчүзүн улгаттырган. Хоорайның 14 бүдүрүлгези эрткен чылын ажыглалда киирген электри моторларның, трансформаторларның болгаш станоктарның ажыглалының коэффициентизин кудулатканы дээш 13820 рубль түңге торгаал төлээн.

Электри энергиязын бүдүрүкчү чок ажыглааның херек кырынга тодарадырда ай санында электри балансызын тургузары албан болуп турбуже, ол ажылды ала-чайгаарлаткан. Бүдүрүлгеге электри күжүн камнааны дээш тыпсыр шаңнал-макталдың негелдезин ажылдап кылбаан болгаш ол хемчеглерни ажыглавайн, ол талазы-биле тус-тус ээлчеглер аразынга социалистиг чарышты организаставайн келген. Оон туржук, бухгалтерлерниң боттарының дорт хүлээлгезин ёзу барымдаалап күүседип келгенинден бүдүрүлгелерде электри чарыгдалының бөдүүн учёдун безин кылбайн турар. Энергия-биле хандырылга организациялары электри ажыглааны дээш санажылгаларны база дыка эреңгей хынап келген.

Ылаңгыя бо ажылды «Сельхозтехника» каттыжыышкынының автобүдүрүлгезинде дыка четпес тургускан. Ажыглаан электри энергиязын хемчээр херекселдер чок болганындан ону ында тургускан трансформаторнуң күжүн барымдаалап санап турар. Ооң түңнелинде, «Тувкоммунэнерго» электри күжүн ажыглааны дээш 206 рубльдиң орнунга 821 рубльди ай санында ол бүдүрүлгеден төледип ап турар. Ындыг байдал-биле АТБ эрткен чылын 7373 рубльди артыкка төлээн. Оон бир чылдагааны болза, электри күжүн ажыглаар дугайында тускай керээни автотранспорт организациязы «Тувкоммунэнерго»-биле» чарбайн, карак-биле чижеглеп санап келгени болур.

«Ол артык чарыгдалды чүге болдуруп турар силер?» деп айтырыгга, ук бүдүрүлгениң директору эш Симонов мынча деп тоомча чок харыылаан:

— Билбээн-дир бис. Хүн бүрүнүң айтырыгларынга алаагып оруп бээр улус-тур бис ийин. Артык төлевир дээш буруу бухгалтерияга онаажыр.

Аңаа чүгле бухгалтерия эвес, чүүл-бүрү документилерниң утказынче ханылап кирбейн, аттарын аңаа-ла сала бээр чамдык удуртукчулар база буруулуг. Улусчу контроль комитеди илерээн четпестерни чайладырын айыткан. Ооң тус-тус бүдүрүлгелерде постулары болгаш өске-даа хөй-нииги организациялары бүдүрүлгеге камналга дээш хыналданы калбартып, партия, чазактың доктаал, шиитпирлериниң хажык чок күүселдезин хайгаарап, ол талазы-биле бот-идепкейлиг ажылдап турган болза, ындыг ажыл-агыйжы эвес чоруктар чугаажок болбас ийик.

Н. ВАНЬКОВ.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгези 1-ги арында).

хословакияның ажылчы чоннары бодунуң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле бодунуң холунга эрге-чагырганы алгаш, чурттуң хөгжүлдезин социалистиг орукче шиитпирлиг болгаш ээп келбес кылдыр угландырган. Ынчангаш социалистиг революция чурттуң хостуг хөгжүлдезин шаптыктап турган сөөлгү моондактарны чууй шаап каапкан. Капиталистиг мөлчүгделди, экономиктиг кризистерни, ажыл чокталыышкынны кажан-кезээде узуткаан.

Революстуг февраль Чехословакияның мурнунга социализмниң оруун — бүдүрүкчү күштерниң хайнышкынныг өзүлдезиниң оруун, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин чайгылыш чокка бедидериниң, чехтерниң болгаш словактарның база силерниң чуртуңарның өске-даа националдарының аразында ёзулуг деӊ эргелиг болгаш акы-дуңма харылзааларны быжыглаарының, культураның болгаш эртемниң үнелиг чүүлдеринге ажылчы чоннарның эң калбак массазын хаара тударының оруун ажыткан.

Чаа ниитилелди тургузары дээрге ниитилел амыдыралының бүгү-ле эрги хевирлерин революстуг ёзу-биле узуткаарын негээр чогаадыкчы нарын чорудулга, аңгы талазы-биле дайзын-биле чайлаш чок демиселдиң үезинде болур чорудулга деп чүвени коммунистер эки билир. Изеттинмээн чаа орукка алдагдалдар-даа туруп болур, чедимче чок чүүлдер-даа туруп болур турган болбайнаан. Ынчалза-даа ЧКП-ның чартык чүс чыл дургузунда ажылының түңнелин тайылбырлап турар кол-ла чүүл — ол дээрге массаларның эрге-ажыктары дээш партияның массалар-биле кады социализм тургузуушкунунга чедип алган улуг, чигзиниг чок чедиишкиннери ол болган.

Бодунуң төөгүзүнүң социалистиг үе-чадазында болган кайгамчыктыг тиилелгелери-биле чехословак улус чоргаарланыр эргелиг. Социал-экономиктиг чаартылгаларның ындыг динамиказын, ындыг улуг хемчээлдерин чурт билбес турган болгаш шаандакы үеде билир арга-даа чок турган.

Чогум-на социализм төөгүге эң-не баштай ёзулуг демократияның тыптырын болдурган, ниитилелге күш-ажыл кижилериниң шиитпирлиг рольдуг болурун хандырган, оларга даартагы хүнге бүзүрелди берген, кижи бүрүзүнүң бүгү талалыг хөгжүүрүнүң таарымчалыг байдалдарын тургускан. Амгы үениң эртем-техниктиг депшилгези дег шак ындыг улуг күштүг эң-не ажыктыг болгаш бүгү улустуң эрге-ажыктарынга ажыглаар арганы чогум-на социалистиг тургузуг бистиң бо хүннеривисте берип турар.

Чехословакияның ажылчы чоннары чаа тургузугнуң ол артык күштерин бөгүн безин боттарының дуржулгазындан көрүп турарлар. Олар, социализмниң ындыг артыкшылдыг чоруктары социалистиг тургузуушкунга моон соңгааргы чедиишкиннерниң хире-чергези-биле улам хандыр болгаш долузу-биле илереттинер дээрзинге чигзиниг турбас.

Социалистиг чурттарның акы-дуңма өг-бүлезинге киргеш Чехословакия, эң-не баштай ёзулуг айыыл чок чорукту, бодунуң хамаарышпас чоруунуң, бодунуң кызыгаарларының дээп болбазының ёзулуг магадылалын алган. Силерниң чуртуңар улуг үлетпүр деңнели-биле делегей социализмниң экономиктиг күчүзүн быжыглаарынга бодунуң салыышкынын киирген. Тайбың болгаш улустарның хосталгазы дээш, мөлчүгделдиң болгаш агрессияның империалистиг политиказынга удур чайгылыш чок демисежип турар идепкейлиг күш болур Чехословакияның Улустар аразынга ат-алдары дыка калбарган. Бүгү диптерде хосталга дээш демиселчилер делегейниң революстуг чорудулгазының хөгжүлдезинге Чехословакияның коммунистиг партиязының улуг ролюн демдеглеп турар.

Силерниң чуртуңарда чаа, ёзулуг улусчу тургузуг чамдык кижилерге таарышпас, ЧССР-де социализмниң бадыткаттынып тургустунганы чамдык кижилерге таарымча чок болбайнаан. Мынчангаш делегей реакциязының идепкейлиг деткимчези-биле февральдың чаалап алыышкыннарын чок кылырын, ниитилелге Коммунистиг партияның удуртукчу ролюн чок кылырын, силерниң чуртуңарда социализмниң алыс үндезиннерин тура тыртарын, ооң төөгүзүнүң чорудулгазын дедир тыртарын оралдажып турган шаандагы шагның күштери Чехословакияның бодунга тывылган. Капитализмден коммунизмче төөгүлүг шилчилге ам дээрезинде «доозулбаан турда, катап бүрүн бадыткаттынган. мөлчүкчүлерге чайлаш чок артар, а ол идегел катап тургузарының оралдажыышкыннары болу бээр» дугайында В. И. Ленинниң баш бурунгаар кылган сагындырыышкынының үндезин-барымдаалыы база катап бүрүн бадыткаттынган (Чогаалдарының долу чыындызы, т. 37, арын 264). Контрреволюсчулар Чехословакияны акы-дуңма чурттардан тускайлаарын, социалистиг дем каттыштырылгазындан ону хоорулдурарын болгаш империалистерге ону дужуруп бээрин кордап турган.

Ынчанмыжежок силерниң партияңар кадыг-берге шылгалдалардан тиилелгелиг үнген деп чүве бүгү кижилерге ам билдингир. Ооң эң эки күштери, ооң кол өзээ хыналданы тулчуушкун-биле алдарлыг туткан. Олар иштики болгаш даштыкы контрреволюцияның өөскүдүп үндүргени антисоциалистиг калчаараашкынның болгаш буржуаз-националисчи дембээрээшкиниң бораалгактыг чалгыынга орукту моондактаан, ниитилелге партияның удуртукчу ролюн катап тургузар дээш шиитпирлиг болгаш чедиишкинниг демиселди чоруткан, социализм чурттары-биле Чехословакияның акы-дуңма эвилелин үрээр арганы бербээн.

Ол болза, маңаа эш Гусактың мырыңай шын чугаалааны ышкаш, силерниң чуртуңарның революсчуларының салгалдарының, фашизм-биле тулчуушкуннарның маадырларының, февральдың чалбыыштыг дайынчыларының социалистиг Чехословакияның тургузукчуларының ол дээш демисежип чораан ол бүгү чүвени камгалаары-биле берге үеде принципиалдыг чорукту, быжыг күзел-соруун болгаш туруштуун көргүскен муң-муң чехословак коммунистерниң ачы-хавыяазы-дыр.

1969 чылда ЧКП ТК-ның апрель пленумунга чехословак коммунистер барыын үзелдиг ревизионистерни «соксаңар», социализм дайзыннарының дузалакчыларын «соксаңар» деп шуут чугаалаан. Ол болза партияның марксисчи-ленинчи характерин катап тургузарынче шиитпирлиг эргилде болган. ЧКП-ның пленумунга соңгуттурган чаа удуртулгазы социалистиг тургузугну быжыглаар дээш контрреволюцияның халдаашкынының уржуктарын узуткаар дээш партияда болгаш ниитилелде угаазылалдыг күштерниң демиселин баштаан.

Совет коммунистер «Кризистиг хөгжүлдениң кичээндириглери» деп сураглыг документиде, а ол ышкаш бо съездиге ЧКП ТК-ның отчёт илеткелинде киргени 1968—1969 чылдарның болуушкуннарының үнелээшкининге бүрүнү-биле каттыжып турар. Силерниң партияңарның болгаш чуртуңарның амыдыралында чугула үе-чаданы марксисчи-ленинчи ёзу-биле хандыр анализтээн бо документилер делегейге база биче эвес ужур-дузалыг боор турар.

Социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалавышаан, чехословак коммунистер боттарының улустарының национал эрге-ажыктары дээш-даа база бүгү коммунистиг хосталгалыг шимчээшкинниң эрге-ажыктары, тайбыңның болгаш социал депшилгениң эрге-ажыктары дээш-даа демисежип келген болгаш демисежип-даа турар. Ам делегейниң коммунистиг шимчээшкининге Чехословакияның Компартиязының болгаш ооң удуртукчулары эштер Густав Гусактың, Людвик Свободаның, социализмниң хереэ дээш өске-даа чанышсыныш чок демиселчилерниң алдар хүндүзүнүң бедик боор турарының ужуру-даа бо-дур. Нарын байдалда олар боттарын шынчы патриоттар болгаш бүзүрелдиг интернационалчылар кылдыр көргүскен, оларга боттарының социалистиг ада-чуртунуң аас-кежии болгаш чектелиишкини делегей социализмниң эрге-ажыктарындан чарылбас.

Эштер! ЧКП Төп Комитединиң отчёт илеткели болгаш съездиниң делегаттарының саналдары социалистиг тургузугну быжыглаар дээш демиселге чехословак коммунистерниң калбак идепкейжизиниң бүзүрелдиг бадыткалын бистерниң мурнувуска тодаргай көргүзүп турар-дыр. Бөгүн силерниң бүгү партияңар болгаш силерниң бүгү чуртуңар оон-биле чурттап турар-дыр. Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин ажыглаарынга үндезилээш социалистиг экономиканың бүгү талалыг чектелиишкинин чедип ап, ажыл-агыйны социалистиг ёзу-биле ээлеп башкарарының арга-методтарын сайзыраңгайжытпышаан, силерниң партияңар ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш угаан-бодал байдалдарын бүгү талалыг экижидериниң, социалистиг ниитилел харылзааларның бүгү системазын улам ыңай хөгжүдериниң быжыг үндезинин тургузуп турар.

Чехословак улустуң мурнунга съездиниң ажыдып тураны сорук киирикчи перспективалар хамыктың мурнунда партия дээш тулчуушкунга силерниң тиилеп, ону марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге сырый каттыштырарын чедип алганыңар ужурунда болдунар аргалыг болган, эштер. Бо перспективалар буржуазияның дузалакчылары — барыын үзелдиг ревизионистерни силерниң чылча шапканыңар ужурунда болдунар аргалыг болган, эштер. Олар партияны ленинизм ышкаш тиилеттирбес чепсек чок болдурарын оралдажып, социализмни «экижидер» болгаш «чаартыр» дээр чүвези-биле ону чок кылырынга, капиталистиг ёзу-чурумнарның катап тургустунарының угланыышкынынче чуртту эргидеринге кордап салып турган болгай. Революсчулар-ленинчилерге эргежок чугула чаа чүвени медереп билирин шиңгээдип алган, догматизмни болгаш төгей чорукту буруу шаап турар, болуушкуннарны чогаадыкчы көөрүп шээжилээн формулалар-биле, бөдүүн байдал-биле катаптаарын бодунуң болдурбайн турарын силерниң партияңар моон-биле кады херек кырынга көргүскен.

Силерниң бөгүнгү чедиишкиннериңер, келир үеге силерниң бүзүрелиңер хоорайның болгаш көдээниң хөй миллион ажылчы чоннарының амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүүшкен шын орукту партияның айтып бергенинге үндезилеттинген, эштер. Аңаа олар боттарының хүн бүрүдеги дуржулгазы-биле бүзүреп турар. Олар Коммунистиг партияга боттарының шынчызын, ооң политиказынга бүзүрелин эң бүзүрелдиг хевир — ажыл-херектери, тургузукчу күш-ажылы-биле бадыткап турар. Чурттуң үндезининге чедир харыксыраттырган болгаш социализмниң ревизионисчи «экижидикчилериниң» утказы-биле алырга кризистиң хыл кырынга чедирген экономиказын ооң ужурунда кыска хуусаада катап тургускан болгаш бурунгаар бүзүрелдиг хөгжүп орар.

Эргим эштер! Аңгы дайзыны-биле чидиг сегиржип алыышкындан силерниң партияңарның алган кичээндирии чүгле ЧССР-ниң улам ыңай хөгжүүрүнге эвес харын база социалистиг өске-даа чурттарга, өске-даа коммунистиг партияларга ужур-дузалыг болур дугайын шагдан бээр чугаалажып келген болгай бис.

Социализм чурттарының коммунистериниң ыдыктыг хүлээлгези болза чаа ниитилелди тургузар талазы-биле бүгү ажыл-чорудулгага Лениниң чагыгларын, ооң улуг өөредииниң революстуг алыс утказын чайгылыш чокка сагыыр дугайын, ленинизмни хажыдар болгаш вүгүлдээр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннарга, оппортунизмниң кандыг-даа илередиишкиннеринге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бээр дугайын силерниң дуржулгаңар база катап сагындырып турар-дыр. Бот оожургаар чоруктуң кайы хире айыылдыын, социализм дайзыннарының өжээнниг ажыл-чорудулгазының бүгү хевирлеринге хамаарыштыр соксаал чок серемчилелдиң кайы хире эргежок чугулазын бо дуржулга баш бурунгаар база катап сагындырып турар-дыр. Коммунистиг партияның ролюн, ажылчы чоннарның калбак массалары-биле ооң харылзаазын быжыглаарының, массаларны кижизидер талазы-биле партия ажылының стилин болгаш арга-методтарын доктаамал сайзыраңгайжыдарының, социалистиг демократияны чайгылыш чокка хөгжүдериниң кайы хире чугулазын ол дуржулга көргүзүп турар-дыр.

Социализм чурттарының коммунистеринге кайгамчык үнелиг чүүл, аңгы дайзыннары-биле демиселге оларның идегелдиг челеңгиижи болгаш күчүлүг чепсээ болза социалистиг интернационализмниң күжү, социалистиг күрүнелерниң акы-дуңма сырый каттыжыышкыны, оларның бузулбас эп-сеткил каттыштырылгазы болгаш бот-боттарынга деткимчези болуп келген болгаш боор-даа турар дээрзин амыдырал база катап бүзүрелдиг бадыткаан.

Аңгылар тулчуушкуннарынга дадыккан Чехословакияның Коммунистиг партиязы ажылчы чоннарны социализм тургузуушкунунда чаа-чаа ажыл-иштерже бүзүрелдиг баштап бар чоруур. Бөгүн Чехословак Социалистиг Республика чаа амыдыралды тургузуп турар улустарның улуг эвилелиниң быжыг звенозу болуп, бүгү делегейниң мурнунга көстүп турар, ынчангаш кым-даа, кажан-даа Чехословакияны социалистиг лагерьден хоора тыртып, бистиң акы-дуңмалыышкы чоруувусту болгаш найыралывысты үреп шыдавас.

Эштер! Варшава Керээзиниң организациязынга, Экономиктиг Кады ажылдажылга Чөвүлелинге, ийи талалыг харылзааларның хемчээлинге социалистиг күрүнелерниң идепкейлиг кады ажылдажылгазы, тургустунуп кээп турар айтырыгларны эш-хуунуң байдалынга чугаалажып турары, чаңгыс аай үндезинниг даштыкы политиктиг шугумну ажылдап кылып турары болгаш боттандырып турары, практиктиг ажыл-чорудулганы ханы таарыштырып турары — бо бүгү болза, социализмниң күчү-шыдалын улгаттырып, делегей болуушкуннарының чорудулгазынга ооң салдарын күштелдирип турар.

Империалистиг агрессияга удур демисежип турар Индий-Кыдаттың улустары, араб чурттарның патриоттары, ол ышкаш Азия, Африка база Латин Американың болгаш ооң-биле кады Европа диптиң улустары база-ла тайбыңны, хосталганы болгаш социал депшилгени камгалаарынга социалистиг күрүнелерниң найыралдыг, дугуржулгалыг хөделиишкиннериниң канчаар-даа аажок таарымчалыг салдарын бодунуң дуржулгазындан-на, боттарының чурттарының салым-чолундан-на тодаргай көрүп турар.

Бир эвес Европа дугайында чугаалаар чүве болза, тайбыңның быжыглаарының, бистиң диптиң күрүнелериниң аразынга бот-боттарынга ажыктыг тайбың кады ажылдажылганы хөгжүдериниң херээнге социалистиг дем каттыштырылга чурттарының чайгылыш чок угланыышкыны боттуг үре-түңнелди ам безин берип турар. Фактыларны барымдаалап көрүп турар, бистиң хүннеривистиң амгы байдалын боттуу-биле үнелеп көрүп турар бүгү кижилер бистиң үевисте Европага тайбыңның эң-не идегелдиг челеңгиижи шынап-ла социалистиг дем каттыштырылгазы болуп турар дээрзин билбейн баар ындыг ужур-даа турбас. Европага ёзулуг быжыг тайбың дээш бистиң ниити демиселивис хөй-ниитиниң калбак бөлүктериниң болгаш ол ышкаш европа күрүнелериниң хөй-хөй чазактарының талазындан улам өзүп турар деткимчени ап турар.

Чүвениң байдалы кандыгыл, ону боттуу-биле көрүп турар бис. Европага айыыл чок чорукту хандырар депшилгеге удурланыр дээр оралдажыышкыннарны көрүп турар бис, ооң артында кымның туруп турарын база билир бис.

Социалистиг күрүнелерниң конструктивтиг инициативаларындан ойталаар сорулга-биле хөй-хөй концепциялар чогааттынган, ол ёзугаар Европаның айтырыгларын шуптузун хары утда, чаңгыс аай комплекс-биле шиитпирлевес болза, ол болдунмас дээр янзылыг чылдактар бар боор турар. Шак-ла ындыг хөөннер Совет Эвилели болгаш Польша Улус Республика-биле ГФР-ниң аразында керээлерни күштүг болдуруп бадылаарын бергедедир, ниити-европа чөвүлел хуралын чыылдырарын узамдыктырар, ооң үнүп кээп турар бүгү-ле уржуктары-биле кады Мюнхен албадалын эң-не эгезинден эгелеп күш чок болдурарын Бонннуң хүлээп көрген турары ышкаш мындыг чугула айтырыгны киириштирбишаан, өске-даа айтырыгларны таарыштырарынга шаптыктаар оралдажыышкыннарны тургузуп турар.

Ынчаарга тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга шак мынчаар төнчү чогу-биле шаптыктап черле болбас. Ниити-европа кады ажылдажылганы таарыштырып алыры политиктиг садыглаашкын эвес болган турар ужурлуг. Эрткен үениң балалыг уржуктарын практика кырынга угаазылалдыг көөр төлээде, европа чурттарының күрүне ажылдакчылары ылап шиитпирлиг болгаш боттуг чоруун көргүскен турар дээрзинге бүзүрексеп турар ийик бис. Улустарның тайбың болгаш ёзулуг айыыл чок чорук дээш канчаар-даа аажок шиитпирлиг оралдажыышкынынга бүзүрээр бис. Амгы туруп турар таарымчалыг байдалдар Европаның бүгү чурттарының тайбың кады ажылдажылгазының быжыг үндезиннерин тургусканы турарынга болгаш ол байдалдарны аңаа ажыглаарынга сеткиливис ханызындан идегеп турар бис.

Бүгү делегейде бүгү-ле байдалды экижидериниң, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга бистиң улуг планнарывысты амыдыралга боттандырарынга таарымчалыг байдалдарны хандырарының бүзүрелдиг үндезини болза, социалистиг чурттарның бүгү талалыг кады ажылдажылгазы болур. СЭКП ындыг кады ажылдажылганы быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң угланыышкынын моон соңгаар-даа боттандырар дээрзин силерниң съездиңерниң индиривден медеглээрин чөпшээреп көрүңер, эштер. Ол политиканы бистиң партияның XXIV съездизи канчаар-даа аажок тодаргайы-биле бадыткаан, ынчаарга кижи төрелгетенниң революсчу күштериниң улуг чаалап алыышкыны болур социализмниң делегей системазының чаңгыс эвии болгаш күчүзүн чайгылыш чок камгалаар дээш бистен хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр бис.

Бо улуг херекке бистиң силерниң-биле кады биле-демниг хөделип турарывысты медереп чугаалаары биске дыка таарымчалыг-дыр, эштер. Политика-даа, экономика-даа, идеология-даа талазы-биле бистиң биле-демниг хөделиишкинивис улам-на сырый болгаш үре-түңнелдиг болуп бар чоруур. Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында бир чыл бурунгаар төөгүлүг Париж Градынга ат салган совет-чехословак Керээ бистиң чурттарывыстың улустарын улам ыңай чоокшулаштырарын, оларның аразынга, ооң иштинде улус ажыл-агыйының харылзааларының талазы-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдерин көрүп турарын билир болгай силер, ынчаарга ол социализм чурттарының экономиктиг интеграциязының ниити херээнге чугула салыышкын болур дээрзинге бүзүрээр бис. Бистиң ийи чуртувустуң улустарының социалистиг чаалап алыышкыннарын, айыыл чок чоруун болгаш тускай хамаарышпас чоруун камгалаарынга эргежок чугула хемчеглерни алырын ол керээде хүлээнген бис. Ол керээ Совет Эвилели биле Чехословак Социалистиг Республиканың аразында мөңге бузулбас найыралды ханыладырының болгаш хөгжүдериниң чаагай сорулгаларынга эки бараан болуп турар болгаш моон соңгаар-даа болур.

Бистиң партиявыстың ажыл-чорудулгазынга болгаш ооң политиказының интернационалчы характерлиинге бедик үнелелди бергени дээш, бистиң XXIV съездивистиң шиитпирлеринге бедик үнелелди бергени дээш эш Густав Гусакка болгаш маңаа чүве чугаалаан өске-даа эштерге, силер бүгүдеге ханы өөрүп четтириишкинин илергейлээрин чөпшээреп көрүңер, эргим өңнүктер. Өңнүктериниң үнелели чалгынналдырып-даа, хүлээндирип-даа турар-дыр. Ленинчи чагыгларга шынчы совет коммунистер социализм болгаш коммунизм дээш кады демиселге бодунуң өңнүктериниң идегелинге кезээде төлептиг болур деп силерге бүзүредирин чөпшээреп көрүңер.

Бодумнуң чугаамны дооспушаан, силерниң съездиңерниң ажылынга долу чедиишкинни база катап күзедим. Ол Чехословакияга социализмниң улам ыңайгы тиилелгелеринче орукту ажыдар болгаш бистиң чурттарывыстың найыралын ам-даа улам быжыглаарынга, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарынга деткимчени бээр.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Чехословакияның Коммунистиг партиязының дайынчы эвилели делгерезин!

Совет болгаш чехословак улустарның найыралы чылдан чылче хөгжүп база быжыгып турзун!

Социализм чурттарының, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң, бүгү антиимпериалистиг күштерниң чаңгыс эвии болгаш сырый каттыжыышкыны делгерезин!

Тайбың болгаш коммунизм делгерезин!

* * *

Эш Л. И. Брежневтиң оон ыңай чугаалааны болза:

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң сеткилге таарымчалыг даалгазын күүседиирин болгаш совет коммунистерниң чехословак коммунистерни ханызы-биле хүндүлеп база эш-хуузунуң ёзузу-биле көрүп турарының демдээ кылдыр Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизинге совет чурукчу Николай Овечкинниң чураан чуруун белекке тударын меңээ чөпшээреп көрүңер. Ол чурукта орус большевиктерниң 1912 чылда төөгүлүг Прага конференциязының уезинде Владимир Ильич Ленинниң Праганың кудумчузунда чорууру көргүскен.

Бо чурук совет болгаш чехословак коммунистерниң ажылчы чоннарының хосталгазы болгаш аас-кежии дээш, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш ниити демиселинге хөй-хөй чылдарда сырый каттыжып келген акы-дуңма харылзааларының, дайынчы эвилелиниң дугайын сагындырар болзун!

Эш Л. И. Брежнев чыылганнар диңмиттиг адыш часкап турда, ЧКП-ның XIV съездизинге СЭКП ТК-ның чоруткан байырлыг чагаазын Президиумге дамчыдып берген. Залга үргүлчүлелдиг, изиг адыш часкаашкыны база катап диңмиттелип үнген. Съездиниң делегаттары кыйгырыгларны салып турган: «СЭКП делгерезин!» «Найырал!», «Совет Эвилели-биле — мөңге үеде кады бис!». СЭКП-ның болгаш совет улусту акы-дуңма ёзузу-биле көрүп турарын, ЧКП-ның СЭКП-биле, социалистиг Чехословакияның Совет Эвилели-биле акы-дуңма болгаш интернационалчы найыралын быжыглаарынга шиитпирлиин илереткен.

Номчукчулар шүгүмчүлеп тур

Сугже октаан даш дег барды

Кызыл хоорайның Октябрьская кудумчузунда № 3 бажыңның канализациязы ажылдавастаандан бээр элээн үе эрткен. Ол дугайын № 1 бажыңнар эргелелинге апрель 5-тен бээр чурттакчылар дыңнадып келдивис. Ажылчыннарны чорудуп келген болза-даа, мынчага чедир канализацияны аштап арыглаваан, ваннаны, арыглапыр черни суг бо-ла дола бээр.

Бажыңнар эргелелиниң начальниги Т. Түгер канализацияның кудуктарында сугну үндүр сордурар машинаны чорудуп, аштадырын аазап келзе-даа, мынчага күүсетпээн.

Май 10-да база дилег кылган бис. Эш Түгер машинаны, ажылчыннарны чорудар болган. Ол хүн кым-даа келбээн, эртенинде база телефоннадывыс, дораан чорудар болду. Келир чүве кайда боор ийик, сугже октаан даш дег, сураг барды-ла.

Чурттакчыларның дилээн, негелдезин тоомчага албайн, бокталып дуглалган канализацияны аштап арыглавайн келгенинге чурттакчылар хомудап турар. Бистиң бажыңывыстың канализациязын дүрген аштадып, чурттакчыларга таарымчалыг байдалды тургузар үе келген.

С. ДҮКЕЖЕК.

* * *

Суурну чаагайжыдар, тудугну калбартыр

Тес-Хем районда Ак-Эрик суурну колхоз тургустунары билек тудуп эгелээн чүве. Тес-Хемге паром, көвүрүг турбаанда суурга тудуг шаптыкын чоруттунмас, саман-биле тудуг кылып турган. Кажан Тес-Хемге көвүрүгнү тудупканда суурга чуртталга болгаш бүдүрүлге тудугларының темпизи дүргедээн.

Чээрби ажыг чылдың дургузунда «Ак-Эрик» колхозтуң экономиказы быжыккан, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы, культурлуг деңнели бедээн. Ак-Эрик суурда школа, культура, медицина, уруглар болгаш садыг албан черлери ажылдап турар.

Ынчалза-даа сөөлгү үеде тудугларны шоолуг-ла тутпастаан. Суур чаагайжыдар ажыл черле дыка кошкак. «Ак-Эрик» колхозтуң баштаар чери, Кызыл-Чыраа көдээ Советтиң күүскому организацияларны, чурттакчыларны чаагайжыдылгаже, тудугже, ногаанчыдылгаже эвилеңдевейн турар.

Чурттакчылыг черлерни ногаанчыдарынга суг херек болгай. Терезин бугазын болгаш Ак-Эрик суурнуң кудумчуларында арыктарны септеп кылыр талазы-биле ажыл чоруттунмайн келген. Терезин бугазының суу ажыглаттынмас апарган, арык-сумун үрелген. Суурнуң кудумчуларынга чыл-чылда ыяштар тарып каарга кадып калыр, суг чогундан ак-эрикчилерде кодан чанының участогун ажыглавайн турар. Ногаа, картофель өстүрүп турар өреге ховар.

Оран-саваны бүдүн, бүрүн, кажаа-херимниг турзун дээн сагыш салыр албан чери, удуртукчу бисте ховар. Бүдүрүлге, албан черлериниң, чуртталга бажыңнарының хеиримнери сөөлгү чылдарда эвээжээн. Туткан херимнер үрелген, машина-даа, кижилер-даа душкан-на чер-биле эртип турар апарган.

Күрүнениң хөй акша-хөреңгизин, күштү үндүрүп тургаш кылып каан тудуглар бар болгай. Оларны камныг ээлеп кадагалаарын, үрелген чүүлдерин дораан кылып алырын бодавас удуртукчулар Ак-Эрик суурда организацияларда бар. Маңаа ийи чижек, школаның, клубтуң хаалгалары бузук, соңгалар шилдери ойбак, херим кажаалары буступ калган. Директор, эргелекчи та чүнү көрүп олурар чүве? А көдээ Советтиң күүскому, колхоз баштаар чери күрүнениң капитал хөреңгизин багай кадагалап турар кижилер-биле чүге эптежип олурарыл?

«Ак-Эрик» колхозта чуртталга бажыңнары чедишпейн турар. Ол хиреде тудугну кончуг оожум чорудуп, кадарчыларны сууржуң байдалче шилчидери саадап турар. СЭКП обкомунуң IX пленумунуң доктаалын күүседир хемчеглерни ап, чуртталга тудуун хүн бүрү калбартыры колхозка хүннүң чугула айтырыы болгу дег. Обкомнуң пленумунуң доктаалын боттандырар талазы-биле колхоз баштаар чериниң даргазы У. Эрендей, көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Д. Салчак организакчы удуртулгазын көргүссе чогуур.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлеринде тоску беш чылда чуртталга шөлүн калбартыр, чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар талазы-биле улуг сорулгалар салдынган. Көдээ Советтерниң социалистиг чарыжының негелделеринде чаагайжыдылга ажылы кол черни ээлеп турар. Съездиниң шиитпирлерин, социалистиг чарыштың негелделерин боттандырар дээш Кызыл-Чыраа көдээ Советтиң күүскому, «Ак-Эрик» колхозтуң баштаар чери организастыг хемчеглерни алыры күзенчиг-дир. Кол айтырыг организацияларның удуртукчуларындан чаагайжыдылга талазы-биле негелдени дыңзыдар, хөй-ниитини организастаар болза ажыл-херек бүдер ийик.

О. СОЯН.

Делегей бо хүннерде

Арабтарның шынчы өңнүү

КАИР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный КАР-да эгелээн албан ёзузунуң эвес найыралчы аян-чоруу Каир парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде тургустунган.

«Бөгүн египет улус ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйны болгаш ону үдеп чоруур делегацияны хүлээп албышаан, тиилелгелерниң минуталарында-даа база бергелерниң минуталарында араб улустарның шынчы өңнүү — улуг Совет Эвилелинге хамаарыштыр найыралдың, өөрүп четтириишкинниң болгаш хүндүткелдиң сеткил-сагыжын база катап бадыткаар» деп, «Аль-Ахрам» солун бижээн.

КАР-ның болгаш ССРЭ-ниң аразында харылзаалар «айылдың минуталарында тургустунгаш, дайын сөөлүндеги үеде чугула төөгүлүг фактор болу бергенин» демдеглевишаан, «Аль-Гумхурия» солунуң бижээни болза, «Совет Эвилели биске эргежок чугула дузаламчыны болгаш деткимчени көргүзүп, бистиң талавыска быжыы-биле туруп, бистиң чөптүг демиселивисти деткээн: агрессияны доза шаапкан, бистиң дайзынывысты кыңчыктырбаан болгаш политиктиг сорулгаларны чедип алырын аңаа шаптыктаан». Түңнелинде солуннуң бижээни: «Совет-араб найырал күчүлүг болгаш быжыгып турар фактор, ынчангаш бистиң улузувус Совет Эвилелиниң туружун сеткил-сагыштың ханызындан өөрүп четтириишкин-биле үнелеп турар».

«Бистиң бүгү улузувус, бистиң чазаавыс бистиң чурттарывысты хөй-хөй чылдарда холбаштырып, хүн келген тудум быжыгып база калбарып турар найыралдың болгаш кады ажылдажылганың бадыткалының демдээ кылдыр совет удуртукчуну болгаш ону үдеп чоруур төлээлерни сеткил-сагыштың эң ханызындан найыралчы ёзу-биле хүлээп алыр дугайын чугаалаары-даа албан эвес боор» деп, «Аль-Ахбар» солун бижээн. «Араб чурттарның дайзыннарының кордалдары үндезин, барымдаа чок. КАР-ны болгаш Совет Эвилелин холбаштырган, найырал хосталганы, хамаарышпас чорукту болгаш дүрүм ёзугаар эргелерни, чөптүг болгаш доктаамал тайбыңны камгалаарын боттарының сорулгазы кылдыр салган ийи чурттуң бүрүн билчиринге үндезилеттинген» дээрзин ол-ла солун демдеглээн.

Бо кижилерни даштындан көөрге, ортаакы чүс чылдың маргылдааже үнген кижилери ышкаш кылдыр сагындырып келир. Ынчалза-даа олар ол үеге дүшкен чаагай идеалдардан дыка ырак... Чыскаалчылар-биле тулчуушкунга белеткенген полицейжилер ам ынчаар костүр. Бо чурукту чоокта чаа Швейцарияның Цюрих хоорайынга кылган.

Кейстон-СЭТА-ның фотозу.

Наталь провинцияда халап

Мурнуу-Африка Республикада Наталь можуга майның баштайгы ийи неделязында болган күштүг хат-шууурганың болгаш улуг суг үерлээшкининиң түңнелинде чүс-чүс африканнар өлген болгаш муң-муң кижи чаглак чок арткан. Улуг үрегдекчи күштүг хат-шууурган болганы-биле Тугела, Авока, Мкузи хемнерниң унун дургаар чурттап турар зулус, басуто, свази аймактарның чурттакчылыг турлаглары, багай казанактары шуут буступ дүшкен. Улуг чайык-чаашкынның соон-дарый Наталь можуга хемнерниң суу аажок савазын ажыр улгадып, дажаан. Эрик кыдыының турлагларын суг хөме ап, муң-муң кижилерниң амы-тынынга кыжанып турар апарган.

Үлетпүрлүг төптерге болгаш хемден ырак бедик черлерде турар ак кештиглерниң хоорайжыгаштарынга үер кыжанмайн турар, а хат-шууургандан камгаланырда, даш ханаларлыг бажыңнар быжыг, идегелдиг болгачда расистерниң эрге-чагыргалары ол айыылче бичии-даа кичээнгей салбаан. Бүдүрүлгелер ажылын уламчылавышаан. Африканнарның үерге алыспаан суурлары биле бүдүрүлге төптериниң аразында чоруп турар автобустар заводтарның хеиримнер аксынга хүн бүрүле улам эвээш санныг ажылчын африканнарны эккеп турар.

Дурбанның соңгу талазында 12 километр черде Авока хемниң үерге алыскан көвүрүү-биле кежип чыткан бир автобуска айыылдыг таварылга болган. Аңаа чораан 70 африканнар автобузу-биле кады хем суунга дүшкен. Таварылга болуп көрген бир кижи ол сугга дүшкен автобустан 10 хире кижи адырылганын эскерген, ынчалза-даа оларның амы-тынын ап, дуза чедирер кандыг-даа арга чок болган деп чугаалап турар. Түңнелинде шупту пассажирлер өлген. Бо таварылга ол хүннүң чүгле чаңгыс болуушкуну эвес деп билдинген. Шак ындыг халап 60 африкан ажылчыннар чораан өске бир автобуска база болган. Олардан чүгле каш кижи тынныг үнген. Бир эвес парлалгага ол таварылгалар дугайы үнмээн болза, ол хөй-хөй муң африканнарның качыгдап турарының дугайын делегей билбес турган ийик.

Бөмбүрзектиң мурнуу талазынга ам удавас кыш дүжер. Чоокку хүннерде Наталь можуга антарктиканың соок хадының температуразы — нульга чедир бадар — деп Иоганнесбургтуң агаар-бойдус шинчилээр албан чериниң сөөлгү медээзи чугаалап турар. Дурбанда аэропорт хагдынган, демир-орук транспортунуң шимчээшкини соксаан — деп, Агентилел дыңнадып турар. Ынчалза-даа ол медеглелде өлүм-чидимге кыжандырган, аъш-чем болгаш чаглак чок арткан муң-муң африканнарга дуза көргүзер талазы-биле ЮАР-ның эрге-чагыргалары кандыг хемчег алыр деп турары билдинмес.

В. СНЕГОВСКИЙ,
(СЭТА).

Бөгүн—кызыгааржының хүнү

ЫРАККЫ ЗАСТАВАДА

— Аалчылар келирге, кажан-даа өөрүнчүг болур. Кирип моорлаңар!— деп, аныяк офицер бисти чалай-дыр.

Кирдивис. Бажыңга кирген кижи эпти-ле ыңай-бээр көре бээр болгай. Бистер база ол чаң ёзугаар сонуургал-биле ол-бөже көрүп каап, офицерниң соо-биле базып ор бис.

Узун коридорнуң төнчүзүнде канцелярияга келдивис. Таныштывыс. Офицер Виктор Лысак. Чазык арынныг, чазалак, шилиндек боттуг; бедик дурт-сынныг, хып дээн чалыы эр болду.

Дежурныйны келдиргеш:

— Аалчыларны шайладып көр. Шай чокта кандыг чугаа турар — деп, баштактанып кагды.

Кады шайлап, аар-саар чүве чугаалажып олур бис.

— Маңаа келгеш, онза-солун болуушкуннар, истеп сүрүүшкүн, аткылажыышкын, шургукчулар туттуруушкуну суг дээн ышкаш янзылыг чүүлдер дугайын дыңнаар, а кедерезе — көөр деп бодаап боор силер. Ындыг болзажок силерни хомудадыр ужурга таварыштым. Бистиң мында, өске бүгү заставалар-биле бир дөмей, кызыгаарның анаа дайынчы хүннери эртип турар. Ол дугайын бодуңар көргей-ле силер—деп, офицер ынча диди.

Бо дээрге, кызыгаар заставазынга болган чугаа-дыр.

Кызыгаар... Ол дээрге, чурттар аразының ыдыктыг шугуму. Ону кым-даа үрээр ёзу чок. Ону камгалаарын чурт бодунуң төлептиг оолдарынга — кызыгааржыларга бүзүрээн. Ногаан бөрттүг, ногаан погоннарлыг аныяк оолдар ол бүзүрелди Совет күрүнезиниң кызыгаарлары доктааттынып келген хүнүнден бээр шынзыдып келген.

Кызыгаарның кайы-даа заставазынга баарга, олар булуттар аразында ышкаш, бедик-бедик даглар бажында, дамды дег-даа суг чок элезин ховуларда, доштуг далайның эриктеринде, арга-ыяш аразында, хем-суг кыдыында — кызыгаар кайылап эрткен болдур—ында дайынчы албан биле дайынчы өөредилге чоруп турар. Ооң чижээн моон безин көрүп болур бис.

...Чаа келген кижи заставаның девискээринге кире бергеш, ыңай-бээр көөрге, көңгүс тайбың хоорайжыгаш ышкаш кылдыр көстүр: ыңай-бээр чүгүрүшкен, бачымнап-девидээн кижилер чок, харын бир шериг кижи спорт херекселдерин септээн, шөйүп каан хендирде аскан хеп кургап турар, бичии оол элезинде ойнаан...

Херек кырында... Начальник бисти эдертип алгаш, кызыгаар шугумунуң чоогунга чедире берди. Мурнувуста хараганнар аразындан чажыртыныышкынныг хептиг солдат келгеш: «Кандыг-даа болуушкун чогул» — деп, илеткеди. Бо дээрге дайынчы хайгыылдыр. Ол кандыг-даа болуушкунга кажан-даа белен. Аңаа белен болурун чүгле бедик белеткел өөредилге-биле чедип алыр.

Мында үш дайынчының бирээзи-ле тергиин кызыгааржы, дөрттүң бирээзи-ле дайынчы шылгаралдың янзы-бүрү херек демдектиг, а шериг албанын доозуп тургаш, кижи бүрүзү ол демдектерниң шуптузунуң эдилекчизи болур деп хүлээлгелиг. Кызыгааржыларның эки күзели — тергииннерниң одуруунга кирери, оларга деңнежири. Ол дээш комсомол организациязы чүткүлдүг ажылды чорудуп, ылаңгыя сержантыларга, мурнакчы дайынчыларга бедик негелделерни тургузуп, анаяк солдаттарга хүн бүрү дузааны чедиреринге сагыш салып турар.

— Бистиң заставаның бир чоргаары — сержант Владимир Сесорев болур. Анаяк солдаттарның төлептиг кижизидикчизи, бодунуң дайынчы дуржулгазын өскелерге билдилии-биле дамчыдып турар. «Кызыгаар шерииниң тергиини» деп хөрек демдектиң долу эдилекчизи — деп, офицер Лысак чугаалады.

Шериг албанын бир дугаар чыл эрттирип турар дайынчыларның аразында дайынчы болгаш политиктиг өөредилгениң тергииннери апарганнар база бар. Заставаның комсомол организациязының секретары Владимир Белягузов биле ефрейтор Александр Дедкону чижек кылдыр адап болур. Оларның дайынчы хайгыыл үезинде чуруу бо (үстүнде. Төлептиг кижи кажан-даа төлептиг. Владимир шеригге келириниң мурнунда ортумак школаны дооскаш, Ярославль хоорайның мотор тудар заводунга слесарьлап ажылдап турган. Ооң күш-ажылчы базымнары мактал-биле эгелээн. Ам ооң шериг дептеринде командирлеринден он ажыг мактаддар бижиттинген.

Анаяк дайынчылар Виктор Скотников, Виктор Ложкин командири-биле кады чоокта кызыгаар хайгыылынга чорааш, дайынчы даалганы чедиишкинниг күүсеткени дээш, база мактал алганнар (адаанда чурукта).

Шериг албаны кадыг-берге. Ынчалза-даа спортка хандыкшылдыг оолдар ону чиги-биле эрттирип турар. Спорт — застава амыдыралының чарылбас кезээ. Мында дайынчыларның хөй кезии спорттуң шериг комплексизиниң хөрек демдектериниң эдилекчизи. Бирги болгаш ийиги разрядтың спортчулары эвээш эвес. Хостуг шакта штанга, стол теннизи, волейбол болгаш спорттуң өске-даа хевирлеринге маргылдаалар болуп турар.

Дүъш эртип турда, заставага ийи аъттыг кижи келди. Чоокку колхозтуң малчыннары болду.

— Олар — бистиң доктаамал аалчыларывыс. Чүгле аалчылар эвес, харын бүзүрелдиг дузаланчыларывыс — деп, кызыгааржылар чугааладылар.

Кызыгааржылар чоокку суурларның, аалдарның чурттакчылары-биле үргүлчү харылзажып, оларга концерттерин көргүзүп, лекция, беседаларны номчуп келгеннер.

...Застава ырак, кыдыг-кызыгаар черде турза-даа, амыдырал мында хайнып турар. Ооң судалы бүгү чурттуң судалы дег хап турар. Төрээн чурттуң таныылдары кыштың соогу, чайның изии, хаттың күштүү-даа дивейн уйгу-чыдын чок дайынчы хайгыылда.

Кызыгаарже хонук иштинде та чеже ээлчеглиг хайгыыл үнүп турар ыйнаан, ынчалза-даа начальниктиң оларга дужаалы чаңгыс:

— Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң кызыгаарын камгалаары-биле үнүптериңерни дужаап тур мен!

О. ИРГИТ.

«Шынның» тускай корр. Ч. СУЛЬДҮМНҮҢ фотолары.

ҮШ ДАЙЫНЧЫ

Начальник аныяк кижи болду. Ооң шимчээшкининде артык чүве чок, чугаазы тода, откүт. Кырлагар дорт думчуктуг, кыдырап карактарлыг, арны чараш, дурт-сыны хөңү шилгедек.

Заставаның ийи каът бажыңының бир бичежек өрээлинге бистер чугаалажып ордувус.

— Дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери боол шылгарап турар кызыгааржыларны көрүп, олар-биле чугаалажыксаан улус бис — деп, келген херээвисти илереттивис.

Застава начальниги: «Дежурный!» — деп кыйгырарга, ол чедип келди:

— Грачевту менче!

— Силерниң дужаалыңар ёзугаар кызыгааржы Грачев чедип келдим! — дээш, аныяк оол ёзулааш, эжиктерни дазырт кылды.

— Бисте комсомол организациязының секретары Юрий Грачев бо тур — деп, начальник биске чугаалааш, секретарьга: — Мазгин биле Ардашевти бо эштерге таныштыр аа—деп чугаалады.

— Үлегерлиг дайынчыларның бирээзи ол. Комсомол секретары кижи — дээш, начальник хүлүмзүрбүшаан уламчылады. — Чоокта чаа ол партия кежигүнүнүң кандидадынга кирди. Бодунга болгаш өскелерге ол шыңгыы негелделиг кижи.

Хууда состав-биле хөй ажылды чорудуп, командирлерге улуг дузаны ол чедирип турар. «Кызыгаар шериглериниң тергиини» деп хөрек демдээ-биле база шаңнаткан.

Машина чанынга турувуста, хөлчок улуг көк ыт халып келди. Харын сестип-даа.

— Берта, дедирлен! Олур!— дизе-ле, демги секретарывыс бо келди. Ыт дыңнангыры хөлчок олуруп алза-даа, ыңай-бээр шымыраңайнып, чылгалып, кулактарын сүүреңнедип, достүнмейн-не ор. Грачев ол ыттың өөредикчизи чүвedир. Дөрт буттуг өңнүүнүң дузазы-биле элээн каш кызыгаар үрекчилерин ол туткан-даа.

Сиирең дурт-сынныг, чаңгы даваннарлыг, чараш, бедик дорут аъттыг кызыгааржы эзертедип келди.

— Мазгин дээрзи бо-ла болгай — деп, Юрий ындыг. — Аъдын «Жемчуг» дээр. Оозунга ынаан чүү дээр силер. Өске кижини ол боду-даа, аъды-даа чоокшулатпас.

Саша Мазгин ам маңаа үр болбас — ол албаның соолгу чылында. Заставаның тергииннериниң одуруунга ол бодунуң чурумнуу, кызыгаар албанынга ынаа, хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейлии-биле кирген. Спортка ол онза хандыкшылдыг. Мазгин база «Кызыгаар шериглериниң тергиини» деп ийиги чергениң хөрек демдээниң эдилекчизи.

Кызыгаарже үнер нарядты кижи-ле бүрүзү баштавас—ол дуржулгалыг, дидим, шиитпирлиг, кандыг-даа байдалга аймааравас ужурлуг. А Ардашев ам безин наряд баштап турар, ол дээрге командирлерниң улуг идегели-дир.

Д. АЛЕКСАНДРОВ.

ШАҢНАТКАННАР

Анаа дайынчылар Коротаев биле Опаринниң кызыгааржы нарядтан халажырынга чедир каш-ла шак арткан. Ынчалза-даа олар серемчилелдиг болурун кошкатпааннар.

Күрүне кызыгаарындан ырак эвес турган бир өгже аъттыг кижиниң далажып бар чоруурун Опарин хенертен эскерип каан. Аалдың ыды ол кижини ыткыр ээрбишаан, ол-бо доза халып, харын-даа тонунуң эдээнден ал-соора ап уткаан. Өгнүң ээзи үнүп келгеш, ыдын даштар-биле дажап ырадыр сывырыпкаш, келген аалчызы-биле кады өгже далаш кире бергеннер.

«Арай сараалыг-дыр эвес пе, аалда келген кижиниң ыттың ол хире ээрип турарын бодаарга, ол бир-ле дугаар кээп турар хевирлиг — деп, Опарин иштинде бодаан. Бодунуң сезиглелин эжи Коротаев-биле сүмележип көргеш, ол кижини барып хынаар деп шиитпирлээннер.

Кызыгааржылар өгге чоокшулап келгеннер. Танывазы кижиниң көк-мөөн кылдыр дериде бергени аъды, каас эзер, чүгени сезиглелди улам-на күштелдире берген. Опарин өгнүң эжиин үш улай соктааш кире берген, а Коротаев даштыгаа артып калган.

Кызыгааржыны көрүп каан, демги кижиниң девидеп, хөлзеп орары илден болган. Өгнүң хереэжен ээзи солдатты дөрже чалап, аякка шай кудуп берген.

— Хүндүткел дээш четтирдим—деп, Опарин ээлдек чугаалааш, танывазы кижиниң документилерин негээн. Оозу ол-бо карманнарын ужеттинип ора, хенертен кызыгааржының кырынче шурап келген. Сезиглиг орган дайынчы ону карак чивеш аразында ойтур тепкен.

Күрүне кызыгаарының үрекчизи ынчаар туттурган. Анаа дайынчылар Опарин биле Коротаев «Кызыгаар шерииниң тергииннери» деп хөрек демдээниң үшкү чергези-биле шаңнатканнар.

А. МОНГУШ.

БОРАҢНЫГ ХҮНДЕ

... Бо чорук СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бүдүүзүнде болган чүве. Нарядче өөредилгениң тергиини, сержант Девятов болгаш анаа дайынчы Косоланов үнүп чорупканнар. Биргизи арга-дуржулгалыг кызыгааржы, ийигизи —чүгле бир чыл боол турар болза-даа, эрес-дидим, шудургу дайынчы.

Анатолий Девятовту дайынчылар ёзулуг командир болгаш биче сеткилдиг, хүндүлээчел эш деп мактап турар. Ол бодундан болгаш өскелерден шыңгыы негелделиг. Бодунуң үлегер-чижээн өскелерге дамчыдып берип, аныяк дайынчыларны кижизидеринге сеткил-сагыжындан бердинген кижи. Кажан ол кызыгаар камгалап үнүпкенде ооң нарядын салдынган сорулгазын бүзүрелдии-биле күүседир деп чугаалап болур.

Кызыгааржылар ыяк кылдыр чажыртынып алганнар. Дайынчылар үзүктел чок хайгааралдаашкынны чорудуп, дааш, шимээн бүрүзүн кичээнгейлиг дыңнап чыткаңнар. Хат, чаъстыг хүн турган.

Сержант сезиг апкан. Чүү ол? «Кызыгаар шугумунче кижи союп кел чыдар бе азы меңээ ынчаар сагындырары ол бе!» деп Девятов бодаган. Дайынчылар улам белеткенип бергеннер. Чазыг турбаан: кызыгаар үрекчилери мырыңай бо союп чоруп органнар.

— Турунар, холдарыңар кедүрүңер!—деп, сержант хенертен алгырган.

Билдинмес кижилер туттурган...

...Застава бедик дагларда туруп турар. Төрээн чурттуң шынчы оолдары дүн-хүн чокка ыдыктыг хүлээлгезин ынчаар эрестиг күүседип турарлар.

А. ГОРБЧИН.

ЧОННУҢ ХЕРЭЭН ЧҮРЕКТЕЛГЕН

Азып болур хаттыг, чаъстыг дүне безин
Артап болбас, ужуп эртпес чалым апаар—
Амы-тын дег кызыгаарны камгалаар дээш
Алдар-аттыг дайынчылар белен турлар.
Кадыыр. маска хээлей кыпкан оранынче
Кажар дайзын азыг-дижин шалып келзе,
Изи, чыды турбас кылдыр чылча шаантар
Идегелдиг күчү сенде, кызыгааржы.
Ада-чурттуң сүлде-демдээ —чүлдү-чүрээң,
Арат чоннуң аас-кежии — амы-тыны.
Ынчангаштың чоннун херээн чүректелген,
Ынаныштыг шериивис сен, кызыгааржы.

К. САРЫГ-ООЛ.

СЕРЕЖАМ БАР

Шериг барган оглум чуруу
Сержант боол чедип келди.
Күзел-соруун сөглеп турар
Хүлүмзүрүүн көрүп ор мен.
Кызыгааржы Сережам бар.
Хыдыкчының кыймыш кылбас.
Улаарадыр четкер-даа чок
Уйгум ханып, чыргап чор мен.
Дарызыг ыш совет черге
Дагын катап туманнанбас.
Саттыныкчы семээр болза,
Часпас адар оолдуг мен.
«Күрүнең, чонуң камгала!» дээш
Хүлээлгенче үдеп каан мен.
Совет шериг албанынга
Соруг кирип, дадык. оглум.

О. АРАКЧАА.

ДАЛАЙЛАП ЭРТКЕН КЫЗЫГААРДА

Старшина Мешеряковтуң албан эрттирип турар заставазы ортулукта турар. Ол улуг эвес ортулуктуң эриктерин далай чалгыглары үзүктел чок чуп-ла чыдар. Хүннээректиг хүннер база эвээш болур, туман чок болза хат ыяап-ла хадыыр...

Алыс чурту Волга чоогу болза-даа, старшина Мешеряков чаа черге чүгле чаңчыга берген эвес, харын ынакшый берген. Ооң дидим, шынчы, вайыралдыг кижилери баштай Мешеряковка үлегер болган, ооң соонда ону үлегерлиг кызыгааржыга чедир кижизиткен.

Мешеряковтуң аңаа артып каарын албадапкан кол-ла чүве болза кызыгааржының ыдыктыг албаны. Чамдык дүнелерде удувас, чаъс-чаашкын, хар-дүвү болуп турза-даа, кызыгаар камгалалынче үнери — аңаа өөрүшкү, сеткил сагыжынга хандыкшыл апарган. Төрүттүнген хүнүн демдеглээрин безин уттуптар, кызыгаар херээнге ол хире бердинген кижи болгай. Кызыгааржының албаны ооң сеткил-сагыжын хандырган.

Дүнеки хайгыылга чорааш, туруп-могапканын безин эскербейн, балыкчылар суурунче чоргаарал-биле ооң ээп органын бодаарга, канчап өөрүнчүг эвезил: хөй-хөй кижилер тайбың, дыш хонгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажылче өөрүшкүлүг үнер болгай. Кызыгаарның ол заставазындан муң-муң километр черде турар, ооң бичиизинде эртте чүгүрүп турганы «Кызыл Октябрь» заводтуң хаалгазынче муң-муң ажылчыннар углаптар, канчап өөрүнчүг эвезил? А старшина Мешеряков ол дүне кызыгаарны камгалап хонган деп чүвени олар бодавас-даа боорлар. И. Мешеряков бодап чоруур. Оларның дугайын, фашистиг эжелекчилерден камгалааны маадыр хоорай Волгоградты ол үргүлчү сактып, бодап чоруур. Үрелип-хуюкталыышкындан уштунуп, чараш, аныяксый сайзырай берген хоорайынга ол өөрүп, кижилер дыш удуп, хоорайлар улам чараш кылдыр өссүн дээш кызыгаар камгалалынга ынакшый берген.

Мешеряков кызыгаарны камгалап, ол чаатай, берге херекке бодун бүрүнү-биле бердине берген. Ооң заставазының өске талазында өннүктер-даа, дайзыннар-даа бар. Ону старшина эки билир, кел дивээн аалчылар-биле чаңгыс удаа эвес «ужуражып» келген.

БИРГИ ТАВАРЫЛГА

...Күзүн Мешеряков солдат Шелкунов-биле хайгыылга үнүп чорааш, хыналда-ла шугумун көөрге, кызыгаар албанында багай чүве чок болган, ынчангаш олар ээпкен. Ол ырзым кежээ чалгыг ортулуктуң эриин чалгаараан чүве дег чуп чыткан. Күскү дээр арга-арыгны алдыннадыр будупкан.

Удатпаанда оларга уткуштур балыкчы-дружинник маңнап келген:

— Арыгда өске кижи бардыр. Мени көрүп кааш, чаштыва берди. Ону доктааткаш, хынаар дээримге боолуг хире болду. Ынчангаш силерге келдим.

«Аалчының» бүгү хевирин айтырып алгаш, кызыгааржылар ону дилеп эгелээн. Старшинаның хары дөгүй берзе-даа кылашкыр, чииги аажок. Кызыгаар үрекчизиниң уун ол шып тыпкан. Бүдүн чартык шак эрткенде кызыгааржылар алаакта кудужеңнээн кижини көрүп каан.

«Тур, холуң кедүр!» — деп старшина командылаан. Кызыгаар үрекчизи турар хамаан чок, дырбактыг дег шалып, карап дээн соонда төш артынче чаштына берген. Ооң аткан огу старшинаның чаны-биле сыйт дээп. Мешеряков автоматы-биле тарбыдадыпкан. Ооң чылдагааны билдингир: кызыгаар үрекчизин черден тургуспас.

«Дүрген, заставаже медээле!»—деп, старшина Шелкуновка дужааган.

Старшина болгаш кызыгаар үрекчизи бот-бодун карак чивеш дивейн хайгааражып чыткаңнар. Билдинмес кижи баш көдүрерин каш удаа оралдашкан, ынчалза-даа старшина ооң бажын ажыр боолап каап турган. Элээн каш оък старшинаның кулаан чылгап та чазып эрткен. Пистолет-биле боолап турарын, ооң эки адып билирин старшина эскерген. Старшина бодунуң удурланыкчызынга пистолетти катап октаар чай бербээн. Удатпаанда мотор даажы дыңналган, кызыгааржылар чедип келген.

Старшинаның санааны-биле алырга, кызыгаар үрекчизи бүгү огун үндүр адыпкан, ынчангаш ол аңаа дидими-биле кылаштап чеде берген. Дайзын октап күш четпээн боозун октапкаш, холун көдүрген.

ИЙИГИ ТАВАРЫЛГА

Удур келген чалгыгларны үзе кирбишаан, кызыгаар заставазының вельботу (тускай хеме) балыкчылар хемелериниң чаны-биле эрткен.

Оларның хынап чорааны девискээрде 53 хеме турар ужурлуг дээрзин Мешеряков билип чораан. Ынчаарга хемелер чүге 54 апарганыл? Азы оларны соора санааным ол чоор бе? деп Мешеряков бодап чораан. Хайгыылга частырыг кылып болбас ужурлуг, ынчангаш Мешеряков дедир ээрип мотористе дужааган болгаш хемелерни хынамчалыг санаарын солдаттарга даскан. Канчаар-даа санаарга хеме саны 54 болган.

— Тодарадыр апарган-дыр—деп, старшина чугаалаан. Вельбот хеме бүрүзүнге кээп, документилерни хынаан. Хынаттынмаан чүгле 4 хеме арткан. Старшина ылавылап көрүп турарга, чан-чаа-ла хынаан хемениң моторизиниң сезиглелдии кончуг болган. Ону катап хынаарын старшина шиитпирлээн болгаш хемеге келгеш:

— Шудүнзе бар бе?— деп, балыкчылардан айтырган. — Одум төнүп калды, кады чоруур солдаттарым шуптузу таакпылавас улус болгай.

— Бар, бар-деп, моторист харыылаан. Карманын ооң үжеттинип турарын көөрге далажып турары сүргей. Ол аразында старшина туткан балыгын кайнаар дужаарын олардан айтырган.

— Хүлээп алыышкынның Н кезээнге дужаар бис—деп, бир балыкчы харыылаан.

Старшина дораан-на эскере берген: чүге Н пунктуга дужаарыл, ол дээрге 50 км ыракта болгай, а балыкты дужаар чоок чер база бар-дыр.

— Силерниң херээңер тывылгыже маңаа саададыр ужурга таварыштым—деп, Мешеряков балыкчыларга чугаалаан.

Балыкчылар дүвүреп-ле эгелээн. Чамдыктары «старшинаның аажылаашкынынга» удурланып, хомудал кылырын-даа кыжаңып турган. Кыжаныышкындан чүве үнмес хире апаарга, «херекти ытлааш чок шиитпирлеп, соксадырын» балыкчылар санап эгелээн.

Старшина оларны дыңнавышаан, бодунуң херээн база кылып, радио дамчыштыр кызыгаар катерин келдирипкен. Кажан «балыкчыларның» хемезин хынап көөрге, шуугай шывыг адаанда моторлуг хемежигеш, ооң иштинде бир кижи чыткан...

Старшина Иван Дмитриевич кызыгаар чурумун үрээн баштайгы кижини тутканы дээш «Тергиин кызыгааржы» деп хөрек демдээ-биле, а «балыкчыларны тутканы» дээш «ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын камгалаарынга шылгарааны дээш» деп медаль-биле шаңнаткан.

Павел ШАРИКОВ.
(ПМА).

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Совет күрүнениң кызыгаары. Оон эгелээш тайбыңга ынакшылдыг, аас-кежиктиг совет чон чурттап, ажылдап турар. Оларның тайбың чолун карак-оъгу дег камгалаары кызыгааржының ыдыктыг хүлээлгези.

«Ногаан бөрттүглерниң» одуруунда Тывадан барган оолдар ыдыктыг бо хүлээлгезин кончуг эки өөредилге, чурум-биле эрттирип турарлар. Кызыгааржы кыштың чыккылама соогунда, чайның изиг хүнүнде, хаттыг-шуурганда, караңгы дүнде-даа чепсээн холдан салбайн, Төрээн чуртче семээн дайзынга өлүмнүг согугну бээринге белен.

Бистиң заставаның ногаан погоннарлыг кызыгааржылары бо хүннерде политиктиг болгаш дайынчы өөредилгениң тергииннери боол шылгарап, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш туржуп турар совет кижилерниң тайбың ажыл-ижин ыдыктыы-биле камгалап турар.

Б. ЧАМЫЯН,
кызыгаар шерииниң старшиназы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 28-ТЕ
КЫЗЫЛДАН
18.30—Телемедээлер (орус дылга).
18.45—Телемедээлер (тыва дылга).
МОСКВАДАН
19.00—«Улуска бараалгаткан». Документалдыг телефильм.
19.20—«Төрээн чурттуң хайгыылчылары» Телеочерк.
19.50 — Кызыгааржыларның чагыын ёзугаар концерт.
20.35—22.35 — М. Карим — «Ай-Хөлдүң чурту». Москваның А. С. Пушкин аттыг театрының шиизи.

Редактор **В. С. ШАРАВИН.**

Мону сагы!

Ындыг чарлалды номчааш, ону херекке албазын бодай бербенер. Ону кичээнгейлиг номчааш: «Бодумнуң болгаш өг-бүлемниң, эш-өөрүмнүң кадыкшылын дизентерия, ижин аарыы, быжар думаа ышкаш халдавырлыг аарыглардан камгалаар дизимзе, ол чүүлдерни сагыыры чугула-дыр эвеспе он» деп бодан. Халдавырдан чайлаарының эң бөдүүн аргалары хөйге билдингир, ынчалза-даа кижи бүрүзү ону үргүлчү сагывас.

Ижин-шөйүндү аарыгларының таралыкчызы аарыг кижи болур болза-даа, хөйүнде оларны кадык кижилер нептередип турар. Ынчангаш аарыг кижи бүрүзүн кадык кижилерден аңгылаар, ону эмнээр херек. Чем хуулдурары баксыраан чамдык кижилер халдавырлыг аарыг-биле аарый берген-дир мен деп чүвени чедир медерел билбейн, боттарының туразы-биле чүүл-бүрү эм-таң ижип эгелээр.

Ындыг эмнелге дыка айыылдыг!

Ындыг кижилер буду өлүртүп, черге, хөрзүнге, ону долгандыр турар бүгү чүүлдерге ук аарыгның микробтарын таратып, көвүдедип болур.

Чем чииринин мурнунда, албаннаар черге киргениниң соонда холдарны ыяап чуур. Чиг сугну ижип болбас, аңаа аарыг микробтары чоруп болур. Ногаа аймаан чемге ажыглаарда, оларны чылыг, изиг суг-биле чуур албан болур. Сүт аймактыг чемнерни хайындыргаш, чемге ажыглаар. Ааржыны быштак кылдыр, азы хуужуурларга холуп быжырып чиир. Хлеб, боова аймаан арыг черге кадагалаар херек.

Ижин-шөйүндү аарыгларын таратпас дээш, чурттап турар бажың иштин арыг-силиг тургузары улуг ужур-дузалыг. Чуттуг чуртталга бажыңнарынга сээк-ылас, таракан курттар хөй турумчуур. Ол чүүл-бүрү аарыг тарадыр курттар-биле демиселге арыг-силиг болуру бирги негелде болур.

Бо бүгү бөдүүн чүүлдерни кижи бүрүзү билип, үргүлчү сагып чорууру кончуг чугула.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 20—25, арткаңнарынга 28—33, Кызылга 28—30 градус изиг болур.

КИНО

МАЙ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Тарымал тооруктар»** 9.40, 11.40, 13.40, 15.40, 17.40, 21.40, **«Белорус вокзалы»** 19.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыынды** 9.50, **«300 спартанчылар»** 11.40, 15.20, **«Кара хүн»** 13.30, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Элдептиг магадылал»** 10.00, **«Хүлер солдат»** (тускай көргүзүг) 14.30, **«Ак чаза тевиишкин»** 15.30, 17.00, **«Айыылдыг чоруушкун»** 18.50, 20.35 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Директор»** (1 болгаш 2 кинолар) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **«Экии, Мария»** (1 болгаш-2-ги кинолар) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Циркте аңгыда»** 19.00, 20.50 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кедээ ажылагый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00548.